

SLOVENSKI

vestnik

TEDNIK ZA SLOVENSKO KOROŠKO

LETNIK I.

DUNAJ, V PETEK 21. VI. 1946

STEV. 2

Gospodarska neodvisnost

Čeprav je danes gospodarstvo posameznih držav med seboj tako močno povezano, da lahko govorimo o medsebojni odvisnosti, ob pametni ureditvi gospodarskih odnosov še zmeraj lahko obstoja gospodarska samostojnost, četudi tega ni mogoče pojmovati čisto dobesedno. Kajti nihče ne sme ravnati popolnoma samovoljno, če spoštuje načela enakopravnega sožitja. Zato so tudi veseliam postavljene meje uveljavljanja, če se ne navdušujejo za tak »red«, kot sta si ga zamišljala fašizem in nacizem: to je red, ki je upošteval samo koristi »gospodarskega naroda«, vse drugo pa se je moral udinjati za te enostranske koristi.

Obubožana, izropana in izčrpana Evropa, ki je doživela na svojih tleh vse gorje totalne vojne in iz katere je nemški nacizem do skrajnosti izsesal njene gospodarske sile, ta Evropa danes seveda ni v stanju, da bi mogla kupovati vse vrste potrebščin, od hrane, oblačil pa do strojev za razdejano in zanemarjeno industrijo, ki jo bo treba obnoviti, če bo hotela Evropa spet gospodarsko zaživeti. Večino potrebščin mora jemati na upanje, ker pač nima s čim plačevati. Zlato so zapravili fašistični oblastniki, odvisnih proizvodov industrije in zemeljskih zakladov pa nima. Vsaka evropska država je danes postavljena pred izbiro: ali naj si nabavi življenjske potrebščine na upanje po dražjih cenah in s tem večja svoje dolgove, ali pa da se prebivalstvo do skrajnosti omeji v svojih zahtevah, se z jekleno odločnostjo vrže na proizvodnjo in skuša z danimi sredstvi ustvariti čim več dobrin ter kolikor mogoče zadovoljiti potrebe državljanov.

Gospodarsko močnejše države si skušajo pomagati s posojili, ki so si jih najele pod več ali manj ugodnimi pogoji: tako je Anglija najela v Ameriki posojilo v višini 4,4 milijard dolarjev, Francija skoro poldrugo milijardo dolarjev (1,37 milijarde). Zelo težaven je položaj za okupirane države, kot sta na primer Italija in Avstrija, ki morata mimo vsega drugega plačevati še zasedbene stroške — in ti niso majhni. Kakor smo brali v uradnih poročilih italijanske vlade, gre njen dolg za zasedbene sile že do sedaj v milijarde dolarjev, dočim glede Avstrije tudi približne številke še niso poznane. Niti Italija niti Avstrija ne moreta plačevati zasedbenih stroškov v gotovini, njun dolg torej raste iz dneva v dan. Kako bo mogoče nekoč plačati te dolgove? S proizvodi italijanske ali avstrijske industrije? Ali z naravnimi zakladi? — Eno in drugo je malo verjetno. Obstojta pa še en način plačevanja dolgov in to je — udeležba na kapitalu, udeležba na imovini.

V svobodnem gospodarstvu ima vsaka industrijska ali druga družba osnovno glavnico ali osnovni kapital, ki ga tvorijo navadno delnice družbe. Te delnice (akcije) so torej enako vredne kot za navadnega človeka denar. V resnici pa so vredne še veliko več, kajti njihovemu lastniku dajejo v roke moč, da soodloča o tem, kako bo družba proizvajala, s kom bo sklepala kupčije, kako se bo obnašala nasproti delavstvu. In če ima nekdo le 51 odstotkov delnic (akcij), dejansko lahko odloča o vseh vprašanjih, ki zadevajo družbo.

Predstavljam si, da neka država v težkem gospodarskem položaju napravi toliko dolga, da mora v teku časa zastaviti večino delnic njene industrije, rudarstva in drugih proizvodnih sredstev. V tistem trenutku ta

Konferenca zunanjih ministrov v Parizu

Na prvi seji zunanjih ministrov v soboto so se »veliki štirje« zedinili o dnevnem redu tokratnega posvetovanja v Parizu. Na predlog Byrnesa je bilo sprejeto v dnevni red tega zasedanja tudi avstrijsko vprašanje. Vendar je Molotov poudaril, da njegovo soglasje še ne pomeni, da je pripravljen razpravljati o kakšni mirovni pogodbi z Avstrijo, temveč da hoče razmotrivati avstrijsko vprašanje samo na splošno. Tako so se zedinili, da bodo na tem zasedanju obravnavali sledeča vprašanja:

1. Mirovne pogodbe z Italijo, Romunijo, Bolgarijo, Madžarsko in Finsko. 2. Nemčija. 3. Avstrijsko vprašanje. 4. Politični položaj v Italiji. To zadnje točko bodo obravnavali na izredno željo Molotova.

Molotov je opozoril na zaostritev notranjepolitičnih nasprotij v Italiji

MIHAJLOVIĆ PRIZNAVA SODELOVANJE Z NEMCI

V teku razprave pred beograjskim ljudskim sodiščem je Mihajlović priznal, da so četniške edinice v Srbiji leta 1944 sodelovale z Nemci. Vse njegove čete se se tedaj borile proti partizanom. Od 40 njegovih poveljnikov jih ni mogel našteti niti šest, ki jih ne bi bilo mogoče osumiti sodelovanja z Nemci.

Mihajlović je dalje priznal, da je podpisoval pisma naslovljena na Ante Pavelića, šefa hrvatske izdajalske vlade, v katerih so bili predlogi za skupno borbo proti partizanom. Prav tako je priznal stike z Nedićem, od katerega je prejel 10.000 pušk pod pogo-

država v svoji hiši ne bo več svoj gospodar, dejansko besedo bodo imeli njeni upniki. Vzporedno s tem pade država v popolno politično odvisnost in od tega trenutka naprej se njena politika ne bo več ravnala po koristih lastnega naroda, temveč samo še po koristih upnikov.

Mogoče bo marsikateremu našemu bralcu novo, da je na primer Indijo vključila v Britanski imperij navadna trgovska družba. Nobene zavojevalne vojne ni bilo in po vsej verjetnosti Indijci desetletja sami niso vedeli, kdaj so postali kolonija Britanskega imperija. Dejansko se v začetku ni zgodilo nič drugega kakor to, da je Vzhodnoindijska družba začela kupčevati z Indijo in si načrtno osvajati gospodarske postojanke. Šele pozneje, ko je bilo potrebno »zaščititi« gospodarske interese, je uradnikom Vzhodnoindijske družbe sledila tudi vojska. — Podoben je bil razvoj tudi v nekaterih drugih kolonijah.

Večkrat se dogaja tudi nasprotno: da zaradi političnih prednosti neke skupine država prihaja v gospodarsko odvisnost. Tako je na primer stara Jugoslavija zaradi nasprotja vladajoče klike do Sovjetske zveze prijadrala kmalu po uvedbi diktature l. 1929 v gospodarski objem nacistične Nemčije, ki je ta svoj položaj temeljito izkoristila.

To so pojavi tako imenovanega svobodnega gospodarstva, ki bi ga včasih boljše lahko imenovali svobodno izkoriščanje šibkejšega po močnejšem.

So pa tudi druge možnosti, da se

zaradi provokacij monarhistov in profašistov, ki niso zadovoljni z izidom glasovanja, ker se je ljudstvo izreklo za republiko. Predlagal je tudi, naj bi sile, ki so neposredne odgovorne za politični položaj v Italiji, poročale o tem, kaj bi lahko preprečilo nadaljevanje omenjenih dogodkov, ki so naperjeni proti republiki.

Dopisniki poročajo o prijateljskem razpoloženju, ki je vladalo pri otvoritvi konference, in poudarjajo naglico, s katero so se zunanji ministri sporazumeli o dnevnem redu zasedanja.

V ponedeljek so se sestali zunanji ministri k prvi redni seji pod predsedstvom Byrnesa. Razpravljali so najprej o gospodarskih točkah mirovne pogodbe z Italijo, ki obravnavajo tudi reparacije. Prvi dan zasedanja je potekel v znamenju medsebojnega sporazumevanja.

Jem, da se to orožje ne bo uporabljalo proti Nemcem. Zelo razburljiv je bil trenutek, ko je Mihajlović po daljšem zaslišanju na vprašanje predsednika, če je sodeloval s sovražnikom, obotavljaje odgovoril: »Da, res je!«

V tej zvezi so tudi zanimiva razkritja nekdanjega šefa II. oddelka madžarskega generalnega štaba in poznejšega predstojnika glavnega urada za obrambo države generala Istvana Ujzszasyja, ki je izjavil, da je Mihajlović sodeloval z madžarskim kakor tudi z italijanskim in rumunskim generalnim štabom. Od njih je dobival orožje za boj proti osvobodilni vojski

narodi izogonejo podobnemu izkoriščanju, čeprav je tako prizadevanje zvezano v začetku z velikimi naporin in žrtvami. To pot si je na primer izbrala današnja Jugoslavija. Narodi Jugoslavije so neomajno odločeni, da hočejo biti v svoji hiši svoji gospodarji in da ne sme nikdar priti do tega, da bi interesi tujega kapitala usmerjali politiko države. Zato ne samo, da ne dovoljujejo v svojem gospodarstvu nove udeležbe tujega kapitala pri industriji in naravnih zakladih, ampak so trdno odločeni, da odkupijo vse delnice in vso imovino, ki jo je imel doslej tuji kapital v Jugoslaviji. To v današnjih razmerah ni lahka naloga. Tuji denarni mogotci, ki jim na ta način ginejo tla pod nogami, se seveda močno razburjajo nad tako odločnostjo jugoslovanskih narodov in vseh drugih, ki se hočejo osvoboditi tujih gospodarskih vplivov. Odtod so tudi razumljive neštete klevete, s katerimi hočejo ti denarni mogotci očrniti prizadevanja naprednih ljudstev.

Eno postane pri našem razmišljanju jasno: da je politična samostojnost zagotovljena samo tedaj, če si zna država ohraniti svojo gospodarsko neodvisnost. To pa bo dosegljivo le v primeru, če je pri kontroli nad gospodarstvom udeležen tudi narod. Samo tako je mogoče pričakovati takih ukrepov, ki bodo v korist narodne celote in ne v interesu tenke plasti zasebnih podjetnikov, ki so na račun skupnosti pripravljeni kupčevati tudi z usodo države.

IZ VSEBINE:

ANGLEŽ O JUGOSLAVIJI
KRIVCI IZSELITVE
VERUJEM V VSTAJENJE
SANJALO SE MI JE
POD OJSTRO
TRST — PREIZKUSNI
KAMEN

maršala Tita in jim kot protiuslugo dobavljal važne podatke za borbo proti Sovjetski zvezi in maršalu Titu. Madžarska vlada je vezala dobavo orožja na dovoljenje Nemcev, nakar jo je Mihajlović obvestil, da se SS-Gruppenführer Maixner, opolnomočenec Gestapa v Beogradu, strinja s pošiljkami orožja iz Madžarske za četnike. Februarja leta 1944 je bilo po tem dogovoru odposlanih iz Madžarske Mihajlovićevim četnikom pet sto strojníc, 20.000 pušk, 50 lahkih topov in odgovarjajoča municija.

Napeto stanje v Grčiji

Splošna stavka

Atene (Reuter). Grške delavske sindikalne zveze so pozvale delavstvo, da zapusti v torek zjutraj delo kot protest proti vladnemu predlogu zakona »za vzdrževanje reda«. S tem zakonom naj bi bili deležni policijski organi posebnih pooblastil. Delavske organizacije smatrajo takšen zakon kot resno ogrožanje demokratičnih pravic in svobode delavstva.

Nevarnost državljanske vojne

Atene (TASS). Uporaba novega izrednega zakona »za vzdrževanje reda« bo neizogibno povzročila v Grčiji državljansko vojno, pravi Komunistična stranka Grčije v svoji izjavi. »Zaradi teroristične vladne politike, fašističnih metod in preganjanj bo na tisoče demokratov prisiljeno, umakniti se v planine in s tem braniti svoje življenje.«

Ves demokratični tisk ostro obsoja zlagano kričanje reakcionarnih elementov o »nevarnosti za državo«. Poudarja se, da nameravajo protiljudski oblastniki s takšnim postopanjem ustvariti samo pretvezo za vzpostavitve fašistične diktature.

Kakor poročajo, je grški parlament sprejel zakon o »posebnih pooblastilih za vzdrževanje javnega reda«. Proti zakonu je glasovalo 24 poslancev. Sindikalne organizacije in levica označujeta zakon kot nasilje.

POJASNILO O SOVJETSKI NOTI AVSTRIJSKI VLADI

Sovjetska zasedbena oblast v Avstriji je objavila vsebino sovjetske note avstrijski vladi, s katero jo obvešča, da so sovjetske vojaške oblasti v skladu s sklepi berlinske konference odredile, naj se prevzame v upravo »Donavska paroplovna družba«. Podobno se prevzame tudi druga njihova lastnina. Kri tem je oblastem strogo naročeno, da preide uprava v sovjetske roke izključno samo pri nekdanji rajhovski imovini, dočim bodo avstrijski interesi v celoti zavarovani.

Na kongresu angleške laburistične stranke so sklenili, da odpotuje v Mosko delegacija odposlancev delavske stranke pod vodstvom bivšega predsednika prof. Harolda Laskija. Namen tega obiska bi naj bil, da se zboljšajo odnosi med Sovjetsko zvezo in Veliko Britanijo in vzpostavi zopet ožračje medsebojnega zaupanja. — Sovjetska vlada je na ta obisk pristala.

Italijanski kralj Umberto je končno zapustil Italijo. Ministrski predsednik de Gasperi je imel kot začasni poglavar države nagovor na italijansko ljudstvo.

ANGLEŽ O JUGOSLAVIJI

in njeni osvobodilni borbi

V zvezi s sodno obravnavo proti Draži Mihajloviću, ki je v službi jugoslovanske begunske vlade v Londonu kot vojni minister s svojimi četniki sodeloval z Nemci in Italijani v borbi proti narodnemu osvobodilnemu gibanju pod vodstvom maršala Tita, so se v reakcionarnem tisku v Angliji in Ameriki znova pojavili napadi na novo Jugoslavijo in njeno sodstvo. V odgovor na to gonjo je bivši vodja zavezniške vojaške misije v partizanskem glavnem stanu, brigadni poveljnik F. H. R. Maclean napisal 11. junija v uglednem londonskem listu »Times« daljši članek, ki podaja njegova opazovanja o Jugoslaviji od leta 1943 do zloma Nemčije. Maclean je danes član angleškega parlamenta in med Angleži brez dvoma najbolj poučen o tem, kako so se jugoslovanski narodi borili za svojo svobodo in kakšno vlogo so pri tem igrali Mihajlović in njegovi četniki. Omenjeni članek Macleana bo za koroške bralce tembolj zanimiv, ker doslej niso imeli priložnosti, da bi kaj več izvedeli o teh stvareh, zato ga prinašamo skoraj v celoti.

Članek nosi naslov: »Razlogi za angleško politiko v Jugoslaviji« in pravi:

»Aretacija generala Mihajlovića in včerašnja otvoritev sodnega postopka proti njemu v času, ko so se angleško-jugoslovanski odnosi hkrati z angleško-sovjetskimi odnosi poslabšali, sta dala povod, da so pri nas spet oživel tisti težki občutki, ki jih je večkrat med vojno povzročalo jugoslovansko vprašanje, češ ali ni bila naša odločitev napačna, da smo podprli Tita namesto Mihajlovića. Čeprav sem bil zelo ozko povezan s celim razvojem te naše politike, sem se dosedaj vzdržal vsake javne debate. Toda imam občutek, da je prišel čas, da objavim poročilo o okoliščinah, ki so spremljale spremembo naše politike.

Ko sem se leta 1943 spustil s padalom na jugoslovansko ozemlje kot vodja zavezniške vojaške misije pri jugoslovanskih partizanih, sem se lotil naloge, ki je bila precej neznana. Do tedaj so poročila o jugoslovanskem odporu, ki so prihajala v zunanji svet, govorila izključno samo o Mihajloviću in njegovih četnikih. To ni bilo nič čudnega, ker je bila jugoslovanska propaganda v rokah jugoslovanske kraljevske vlade, katere navdušenje za Mihajlovića je bilo prav tako veliko kot njeno sovraštvo do Tita. Do konca leta 1943 angleški radio dejansko ni omenil Tita in partizanov. Kljub temu zarotniškemu molku pa so prodrle v našo deželo govorice o partizanskih junaštvih in so se porajali dvomi o resničnosti pravljicnih junaštev, ki so jih pripisovali Mihajloviću.

Moja naloga je bila, da doženem obseg in učinkovitost partizanskega odpora in da obenem priporočim način, kako bi se odpor lahko najbolje povečal. Angleška vlada se ni bavila z mislijo, da določi meje prodiranja komunističnega vpliva v vzhodni Evropi in bilo mi je jasno, da moram dognati, kdo dela največ škodo Nemcem. Politična stran je bila manj važna. Moje informacije so bile tedaj izredno pičle. Pripovedovali so mi samo, da so komunistične skupine pod vodstvom neke skrivnostne osebnosti, znane pod imenom Tito, o čigar resničnem obstoju so dvomili, da so torej te skupine baje nudile odpor sovražniku v nekaterih predelih Jugoslavije.

Sestanek s Titom

V spremstvu svojega namestnika, ameriškega oficirja, in narednika škotske garde sem v septembru v krásni mesečini nepričakovano prišel v dolino bosanskega pogorja. Naslednji dan smo se podali v Titov glavni stan, ki je bil v nekih grajskih razvalinah. Tito je name napravil vtis pametnega, sivolasega moža okoli 50 let, v prosti obleki z oguljenim šalom.

Tito je bil mož, zadosti samozavesten, da ga niso mučile malenkostne težave ali doktrinarni duh. Nasprotno, bil je pripravljen razpravljati o vsakem vprašanju in je imel smisel za dovtno, kar je posebno ugodno vplivalo v nevarnostih in stiskah partizanskega vojskovanja. Končno sem kmalu ugotovil, da je Tito odličan kot vojaški in politični vodja. Prijateljsko osebno sodelovanje, ki se je tedaj začelo med nami, je trajalo do lanskega leta, ko sem odšel iz Jugoslavije.

Jaz in drugi člani mojega odposlankstva smo se takoj lotili naloge, da ocenimo obseg partizanskega delovanja v Jugoslaviji. V ta namen sem poskrbel, da pridejo nove skupine angleških padalcev k partizanskim odredom po celi Jugoslaviji. Zelo kmalu smo se prepričali, da je obstojala vojaška in politična organizacija mnogo večjega obsega, kakor so to sanjali v zunanjem svetu.

Prvi spopadi med partizani in Nemci so se pričeli poletja leta 1941, ko so se majhne skupine trdno odločenih mož in žena, malo bolje oboroženih kakor s palicami in kamni, pod komunističnim vodstvom podale v gozdove in gore Srbije in pričele na vse mogoče načine vznemirjati nemške in italijanske okupatorje. Sovražnik je od vsega početka, čim je spoznal nevarnost, divjaško postopal nele z vsakim partizanom, ki mu je prišel v roke, ampak tudi s civilnim prebivalstvom.

V nasprotju z Mihajlovićem, čigar navdušenje se je — kakor kaže — poleglo že po začetnih udarcih, se Tito z ničimer ni dal ugnati. Partizani so bili pripravljene umirati in so res tudi umirali v tisočih za stvar, za katero so se borili. Civilno prebivalstvo je smatralo, da je tudi ono v bojni črti in da mora zato deliti usodo z borci. Ko smo se nekoč pozneje vrnili v vasi, ki so nam dajale prej zavetje, smo opazili, da so Nemci poklali vse prebivalce do zadnje stare ženice in do otroka v naročju. Polagoma je sovražnik s svojim ravnanjem zgrešil namen, kajti njegova maščevanja so izzvala le še bolj fanatičen odpor.

Iz skromnih začetkov se je partizanstvo razvijalo in razširilo po vsej državi. Partizani so uporabljali način bojevanja ostrostrelcev, prizadevali so si, da obdrže pobudo (inicijativo) v svojih rokah, gradili so na prednostih, ki so si jih priborili s tem, da so presenečili s svojo izredno okretnostjo. Odnosi so bili od orožja, ki so ga zaplenili sovražniku. Njihovo število je naraščalo z uspehi. Može in žene vseh mogočih poklicev in raznih nazorov so se pridružili gibanju, ker so bili prepričani, da se jim nudi najboljša priložnost za borbo, s katero bodo osvobodili svojo domovino. Spominjam se Vlade Zečevića, pravoslavnega duhovnika, ki je bil v začetku eden izmed Mihajlovićevih glavnih poveljnikov, pozneje pa je postal Titov najožji sodelavec. Pripovedoval mi je, kako je zapustil četnike in prestopil k Titu, ko je spoznal, da četniki ne nudijo več resnega odpora sovražniku. Njemu so ob raznih priložnostih sledili tisoči drugih četnikov vseh činov, posamič ali pa v skupinah. Nekajkrat sem videl cele odrede četnikov, ki so s poveljniki vred prestopili k partizanom.

Konec leta 1943 se je več ko 150.000 partizanov pod Titovo kontrolo bojevalo v raznih predelih države. To število se je proti koncu vojne podvojilo. Število četnikov nikdar ni doseglo več kot majhen odlomek števila partizanov. Partizani so s svojimi akcijami močno rušili sovražnikove prometne zveze in poleg tega vezali 15 sovražnih divizij, ki bi se dale porabiti na drugih frontah. Obenem pa so partizani z značilno temeljitostjo njihovega komunističnega vodstva organizirali v začasno osvobodjenih predelih neverjetno uspešno civilno upravo, včasih pa celo podtalno po okupiranem ozemlju. Bilo je že tedaj jasno,

da bodo partizani po osvoboditvi dežele odločilen politični činitelj v državi, vseeno če bi jih mi podpirali ali ne.

Partizanski podvigi

Pri oceni, ki sem si jo ustvaril v Titovem glavnem stanu ali na obiskih pri partizanskih odredih na položajih, ali pa ko sem potoval po deželi, so mi v veliki meri pomagala poročila, ki sem jih prejemal od svojih oficirjev iz cele Jugoslavije. Če bi bil poleg tega potreben še drug dokaz o uspešnem partizanskem odporu, ne bi mogli najti boljšega, kot je bil odgovor okupatorja, ki je v treh letih izvedel sedem večjih ofenziv proti Titovi vojski. Pri vsaki ofenzivi je sodelovalo nad 10 divizij in k vsemu temu je treba dodati še napad padalcev na Titov glavni stan.

Medtem ko četniki niso dali nobenega podobnega dokaza o delovanju proti sovražniku. Nasprotno, angleški oficirji pri Mihajlovićevih odredih so obupavali zaradi neuspešnih poizkusov, da jih pripravijo do kakšne učinkovite napadalne akcije. Angleški oficirji so poročali, da so videli Nemce in četnike živeti skupaj v isti vasi, medtem ko je Mihajlović degradiral najmanj enega četniškega poveljnika, ker se je predrznil napasti Nemce. Na drugi strani so pa četniki navdušeno tolkli po partizanih, kadar koli se jim je nudila priložnost. Njihovo sovraštvo, ki ga je spretno podpirala Göbbelsova propaganda proti komunizmu, je bilo namreč večje od mrznje do Nemcev. Ker so se večkrat napadali hkrati z Nemci in Italijani, ni nič čudnega, če so jim partizani očitali sodelovanje s sovražnikom. Kot nadaljnji dokaz o sodelovanju s sovražnikom so partizani predložili številne listine, ki so pričale o neposrednih in posrednih stikih med Mihajlovićevimi poveljniki, Nemci in Italijani.

Mislím, da ne more biti nobenega dvoma o dokazih, ki so na razpolago iz številnih raznih virov, da so mnogi

Kako je Maier-Kaibitsch koval naklepe..

Dne 10. julija 1942, torej četrta leta po izselitvi najbolj zavednih koroških Slovencev, je bil Maier-Kaibitsch globoko uverjen, da s Slovenci lahko brez kazni po mili volji obračuna in kot vodja urada za utrditev nemštva je nacističnim funkcionarjem v Celovcu takole razlagal načela, po katerih se morajo ravnati, da bo dežela postala čimprej nemška:

»Od sedaj naprej ni na Koroškem nobenega manjšinskega vprašanja več. Vse slovenske organizacije smo razpustili, del slovenskih voditeljev zaprli, druge pa izgnali iz dežele. Napravili smo obsejni načrt za bodoče delo. Germanizacijo jugoslovanskega dela Koroške in priključene Gorenjske moremo izvršiti le, če naredimo konec z vsemi Nemcem sovražnimi težnjami v slovenskem delu Koroške. Kdor tu še verjame na vzpostavitev jugoslovanske države ali na zmagajoč zaveznikov, zanj v tem obmejnem prostoru ni več mesta. Sedaj mora biti le še ena sama jasna črta: v ozemlju severno od Karavank moramo zastopati stališče, da mora biti uporaba nemškega jezika tudi izraz mišljenja oziroma priznanja, h kateremu narodu kdo spada. Nihče ne more danes reči, da ni imel možnosti, da bi se naučil nemščine. Kdor še naprej govori slovensko, se pač zavestno priznava k slovenskemu narodu in s tem k slovanstvu. To stališče je popolnoma pravilno, ker smo mogli ob priključitvi Gorenjske h Koroški ugotoviti zavest skupnosti med Slovenci tistih dni v obojstran Karavank. Organizirali so se izleti slovenskih pevskih društev od one strani v Rož, v pliber-

glavni četniški poveljniki sklenili »sporazum s sovražnikom«, kot je to svoječasnó rekel Churchill. Vloga, ki jo je igral Mihajlović osebno, je dosti manj jasna, čeprav je precej gotovo, da sta ga sovraštvo do komunizma in njegova politika premišljene neaktivnosti spravila v položaj, močno različen od tistega, ki ga je imel v začetku.

Do poletja leta 1943 smo vso našo materialno pomoč dajali Mihajloviću. Potem pa smo pošiljali manjše količine zalog obojím, partizanom in četnikom. Takšna politika je delila naše omejene zaloge na dva dela in obe strani sta nas začeli sumničiti, kar je onemogočilo uspešno sodelovanje z njima. Vedno bolj pogosto so partizani prinašali zaplenjeno angleško orožje, ki so ga četniki uporabljali proti njim. Močno nejevoljo je povzročil tudi londonski radio z objavo dekreta jugoslovanske kraljevske vlade v Londonu, s katerim so bili načelnik Titovega štaba in drugi vodilni partizani obsojeni kot izdajalci na smrt, medtem ko je bilo istočasno v imenu kralja Petra podeljeno visoko odlikovanje za hrabrost nekemu četniškemu poveljniku, ki je tedaj dejansko živel v glavnem štabu najbližjega italijanskega generala. Neki italijanski oficir mi je po kapitulaciji pripovedoval, kako so četniki in Italijani skupno praznovali to odlikovanje na eni izmed najbolj razkošnih gostij, ki jim je on kdaj koli prisostvoval.

Zadnja ugodna prilika

V teh okoliščinah in v luči dokazov, dobljenih od vseh strani, je angleška vlada sklenila, da Mihajloviću še enkrat ponudi ugodno priliko. Vrhovni zavezniški poveljnik v Sredozemlju ga je pozval, da v določenem roku razstreli neki važen železniški most. Ko je Mihajlović pustil preteči ta rok, ne da bi poizkusil izvesti naročeno ali pa kakšno podobno operacijo, se je naše vojaško zastopstvo umaknilo in vsa naša pomoč je bila odslej deljena Titu, ki je ukazal izvesti na tisoče napadov na podobne objekte in s svojimi akcijami učinkovito rušil sovražnikove prometne zveze po vsej deželi. Ni moglo biti nobenega dvoma več, da je v naslednjih mesecih Titov delež na zavezniških vojnih naporih v polni meri opravičil materialno pomoč, ki smo jo mu nudili mi in Amerikanci.

sko okolico itd., pri čemer je prišlo do pravih pobratimskih praznikov. Spričo takega razvoja smo se spomladu 1942 odločili za to, da preselimo vodilne plasti koroških Slovencev v notranjost rajha...

Z uporabo slovenskega občevalnega jezika je treba enkrat za vselej narediti konec in govoriti nemško, in to je treba izpeljati z vsemi sredstvi. Napisati smejo biti samo nemški... Vsak se mora postaviti v službo te naloge in javiti slovenske napise, kjer koli naj so, pokrajinskemu uradu za narodnostna vprašanja. V nekdanji jezikovno mešanem ozemlju je še veliko število slovenskih knjig, zlasti verske vsebine; tudi te morajo izginiti. Sistematično je treba zajeti to slovensko literaturo in jo odtegniti vsakdanji uporabi prebivalstva.

Slovenec na Koroškem ni več mesta. Kdor pa se ne šteje za Slovenca, ne sme uporabljati nikjer več slovenskega jezika. Tako stališče morata uveljaviti stranka in država po vseh svojih linijah. Pri tem je treba izrabití ves vpliv šole na otroke, otrok na starše, izobraževalnih tečajev, predvsem pa tudi socialnih ustanov, ki ne smejo dati nikake podpore tistim, ki govorijo slovensko.

Tako je govoril Maier-Kaibitsch leta 1942 in po njegovih načrtih so delali vsi tisti, ki še danes nočejo ničesar vedeti o trpljenju in preganjanju koroških Slovencev.

Med Argentino in Sovjetsko zvezo so bili te dni vzpostavljeni diplomatski odnosi.

KRIVCI IZSELITVE

Najhujši udarec, ki nam ga je zadal nemški fašizem, je bila brez dvojne množična izselitev slovenskih družin ter njihov izgon v prisilna taborišča Nemčije. Rana, ki jo je usekal v živo našega narodnega telesa grozni dan, ko so se uresničile dolgotrajne temne nakane za načrtno uničevanje korenin našega naroda, oni 15. 4. 1942, ki ga bodo pomnili še pozni slovenski rodovi Koroške, skeli v sedanjem času poveljne negotovosti, pomanjkanja in splošne bede posebno hudo.

Zato je razumljivo, da najširše množice našega naroda s posebno tenkočutno pozornostjo spremljajo vsako obravnavanje vprašanja nacistične izselitve. Naravi čut jim pravi, da je ravno odnos do žrtev nemškega nasilja pač najzanesljivejše merilo resničnega razmerja sedanosti do fašizma. Res je centrala fašizma razdejana. Fašizem sam pa ni mrtev. Tudi danes živi in poganja tu in tam celo pogumno nove mladike. Vsem, ki vemo, da ima drevo, ki nosi cvetove, tudi korenine, je to razumljivo. Globoko zasidrane v zemlji mu dovajajo vedno nove sokove.

Globoko v koroških tleh so tudi korenine strahotne izselitvene akcije, ki jo je kot zrel sad skrbno obdelanega vrta končno utrgal aprila 1942 v zmagoslavju pobesneli narodni socializem. Nam je znano to iz izkušenj prednacistične dobe. Jasno je to tudi vsem tistim, ki bi sedaj svetu najraje dopovedali, da je izselitev koroških Slovencev povzročila podlost samo enega izprijenca človeške družbe, bodisi Adolfa Hitlerja, krvnika Himmlerja ali Maier-Kaibitscha. Prežalostno smo doživljali leta velenemškega nacionalizma stare in poveljne Avstrije, da ne bi vedeli, kot so se spreminjale »Südmärk«, »Landsmannschaft«, »Heimatbund« itd. v odločilnem trenutku v odkrito gardo nemškega imperializma; posebno pa takrat, ko so čez noč iz njihovih vrst nastale HJ, SA in SS! Tudi je znana pot gospodov, ki so očetje in botri vseh teh in podobnih ustanov pri nas na Koroškem. Ta pot je bila dosledna kot malokatera druga: Dr. Steinacherja je vodila od »zmage v nemški noči« v berlinsko centralo nemškega šovinističnega aparata VDA; dr. M. Wutte, dr. Paschinger, dr. Graber, dr. Koschier, J. F. Perkounig, dr. Kranzmayer, dr. Widder, pobočnik Hauptman Fritz in drugi v dolgi vrsti so s svojim poglavarjem Maier-Kaibitschem na čelu ob ugodni priliki pozabili »večno naravno mejo« Karavank in dokazovali ter ukazovali nemštvo Gorenjcem v novi, prav tako »od vekomaj nemški Južni Koroški«. Dolgočasno bi bilo, naštevati vse njihove odkrite izpovedi, ki so neizpodbiten dokaz, da je Hitlerjev brezobzirni imperializem vsem pomenil končno izpolnitev davnih sanj. Vse to je znano dovolj. Zanima nas, kaj bo povedal o svojem delu in izselitvi v napovedanem procesu Maier-Kaibitsch. Še bolj smo radovedni, kaj bo odkrila v tem procesu temeljitost njegovih sodnikov. Radovedni posebno zaradi tega, ker iz dolgoletnega sožitja dobro poznamo nemški narodni značaj. Njegove najočitnejše črte, to je temeljitost, vztrajnost in doslednost smo najbolj občutno spoznali zadnja leta, ko smo odreveneli ob sadovih teh lastnosti v službi nacifazizma.

Sebi in svetu smo zato dolžni, da smo pripravljani na neizprosno borbo, če bi se ponovno oživela ali sprožila fašistična stremeljenja. Nihče ne more odtehtati gorja in žrtev naših izseljenih trpinov, kaj šele tistih herojev, ki jih je nacizem tiral celo od tam v še grozotnejša KZ-taborišča! In vendar nimamo maščevalnih občutkov. Odklanjamo naduto precejšnjo lastnega naroda: To je sad novega časa!

Toda obvezuje nas več ko 300 opustošenih in uničenih slovenskih domačij, ki doslej zamačajo pravice, da jim zopet napolni izropane izbe, shrambe in hleve. Tulijo grobovi 89-ih doslej naštetih izseljencev sredi mrzle tujine Nemčije. Vsak dan znova nas budi nepopisna beda do sedaj prijavljenih 143-ih slovenskih trpinov, izmognanih na duši in telesu. Kdo jim dopove, ko so se vrnili iz trpljenja

taborišč v osvobodeno domovino, da je njihova pravica taka; Avstrijska vlada ima med drugim 56 milijonov šilingov za inozemske fašiste. Vam pa je naklonila doslej po najhujši borbi 650.000 šilingov. In kdo povrne škodo nad 2.800.000 šilingov, ki ste jo utrpeli zaradi izselitve? Kdo nam odvzame skrb za bodočnost nad 500 naših otrok, ki jih je nemški šovinizem v svojem »kulturnem poslanstvu« sku-

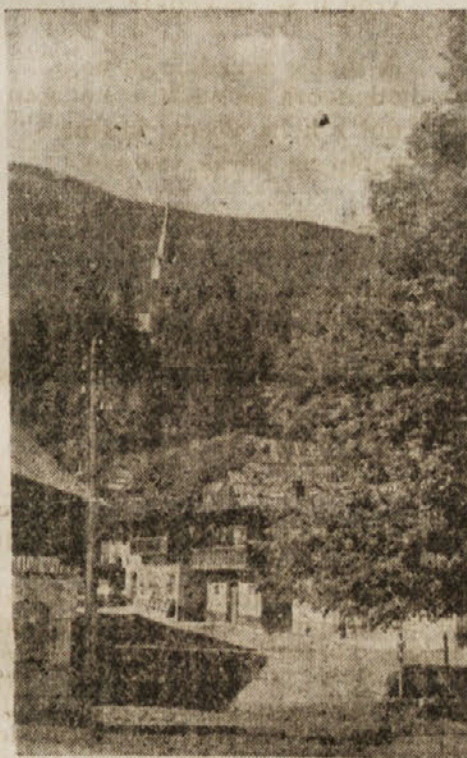
šal spremeniti v analfabete, ko jim je onemogočil obisk šole v taboriščih?

Slovenski izseljenci žele predvsem miru za obnovo svojih domov — tako nam je zapisal poklicni svetovalec v nekem celovškem listu. Zato smo navedli, kaj si naši izseljeni trpinji še žele in upravičeno zahtevajo. V njihovem imenu in v imenu vsega slovenskega naroda pa terjamo od vseh podobnih svetovalcev in vsakogar: priznanje in časten spomin našim neprimerno večjim žrtvam! Vsem preživelim našega naroda pa pravico, ki jim gre!

Dr. Martin Zwitter.

Verujem v vstajenje

Vedno sem z veseljem stopil v veliko, z bršljanom in divjimi vrtnicami obraslo hišo, ki je stala poleg cerkvice. V njej je že leta in leta imel svoj dom dušni pastir te male slovenske fare. Pasel je svoje ovčice. Mnogo teh faranov, ki danes že pojo pod dečelnim oknom, je on obli s krstilno vodo, zvezal marsikaterega ateja in mammo, dokaj jih je že tudi spremil na zadnjo pot. Učil jih je slovensko moliti, tolažil jih, ko so prišli hudi časi in z njimi trpel. Že davno prej, ko so mu odpeljali ovčice v izgnanstvo, je odšel on, miren in s trdno vero. Trpel je svoj križev pot v izgnanstvu, napo-

Pogled na Ziljsko Bistrico

sled v zaporu. Prišel je čas odrenja, vrnil se je z drugimi na svojo rodno zemljo. Bil je pravi ljudski pastir.

Stisnil mi je roko, obraz je ostal nepremičen kot bor, ki ga je oklestil in spihal vihar. Le v oči je padla iskra in jih vnela.

»Pojdiva ven, tam se nadihava zrak in njiv. Nasrkaš se moči in zdravja, prsi se ti razširijo, jezik se razveže!« mi je dejal in me potegnil s seboj. Zabrodila sva po mokri večerni travi, skozi sadovnjak tja do roba njiv, kjer se nama je odprl razgled na mehko pokrajino, polja, jezero in hiše, že zavite v večerno meglico.

»Obrodilo je sad naše trpljenje,« mi je začel praviti. »Krivi hrbti se ravnajo, ljudje začenjajo verjeti v lastno moč, v vstajenje ponižanih in razžaljenih. Le nekateri so kot tisti kmet, ki mu vihar podre pol sadovnjaka. Obupa, kolne svojo usodo, ždi v hiši in žalosten gleda, kako mu gre po zlu še druga polovica. Nima vere v svojo moč. Prav rad pozablja staro resnico: bolje dvoje krepkih rok kot deset šibkih in neodločnih. Nič ne de, če nas je malo v hiši, le krepki in odločni moramo biti. Slab kmet je, kdor čaka, da bo prišel sosed, njegov brat, in mu očistil sadovnjak. Zima in vihar sta mimo, nove moči silijo vsepovsod iz prirode. Te nas vabijo iz naših krtovih lukenj in nam kličejo: Na delo!

To je tako: Ves svet ne briga takega človeka. Ne vidi, da se je marsikaj spremenilo na svetu. Po stari navadi se zapira v hišo in za zaprtimi vrati in zastrtimi okni toži nad prizadeto krivico, obupuje in se tolaži s tem, da bo že od nekje prišlo odrešenje. Po tem se miren in vdan napoti

skozi vas in sosedje pravijo: Poglejte, kako je zadovoljen s svojo usodo. Nič hudega mu ni. Prav za prav je lahko srečen, da mu gre tako dobro. — Potem se seveda čudi, da se svet ne zmeni zanj. Tak človek je in ostane le — glas vpijočega v puščavi.«

S krepkimi koraki sva krenila med njive. Zdravo steblovje je obetalo bogato klasje.

»Seme je padlo na dobro zemljo,« mi je dejal in nato s preudarkom dostavil: »Tudi plevel in osat ga ne bosta mogla zadušiti.«

Pogledal sem ga in čutil, da misli o tem, kar je tudi meni ležalo v duši.

»Volk v ovčji koži!« Počasi in miren sem dejal te besede, čeprav bi mi najraje kar planile iz ust.

Župnik se je nasmehnil: »Le da je ovčina že stara in ogoljena in da ponekod že preveč očito štrle izpod nje volčje kocine.«

Nato se je zresnil in nadaljeval:

»Kakšna resnica je v kmečkih besedah. Dobrovnikov oča mi je zadnjič dejal: Stara pošast spet leze na dan. Moja Zala je prišla takrat vsa v bunkah iz Celovca. Prej so nas topli ti hudiči; sedaj smo se vrnili izseljenci domov in še vedno nas tepejo. — Do-

bro ve Dobrovnik, kako je tu pri nas. Starega človeka ne ukaniš kar tako.

Potuhneli so se, nadeli si razne kokuže in naslove, celo slovenske. A volčje kocine jih izdajajo na vsakem koraku. Ne dajo se zatajiti misli in stare navade. Nevarnosti, ki jo poznaš, se lahko izogneš. Nevaren je črv, ki rije pod gladko, zdravo skorjo. Prižre se prav do jedra in ga načne. Nevarni so tisti, ki v maternem jeziku trkajo na tvoje srce. Nevarni so tisti, ki hodijo na trg molit, da bi vsakomur pokazali, kako so verni. Kristus je za vihtel svoj bič nad takimi hinavci in farizeji. Pokazal je nanje, da bi ljudem odprl oči. Naše ljudstvo je bilo že prevečkrat ogoljufano, da ne bi spoznalo zrna od plev. Predobro ima v spominu osemnajsto leto, preveč je okusilo pozneje nacistični bič, da ne bi spoznalo, kdo je volk v ovčji koži.«

»Ali vedo naši farani,« sem ga prekinil, »da vabi ta volk pod svojo ovčino še prav posebej tudi bivše partajevece. In da to počenja javno, da to piše v svoja vabila za pristop?«

»Komur še ni bilo dano, ta bo spregledal. Sprevidel bo, kako nevarno brezno hočejo izkopati volkovi, da bi ločili naše ljudstvo na dva dela. Razdvojiti ga hočejo, da bi ga oslabili. Tako bi laže pograbili plen. Ljudstvo je močno, kadar je enotno. Ljudje vedo to, hvala bogu; trdna je vez med našim ljudstvom, močna z brati.

Še bodo preizkušnje in ovire na poti. Ljudje radi izgubljajo ob takih prilikah vero v vse tisto, kar jim je zadnja leta dajalo moči v trpljenju. Ob najmanjših zadregah obstanejo, ob najmanjših težavah omagajo. Toda v boju in trpljenju korakajo smelo v lepšo bodočnost.

Zato zrem z zaupanjem na naše ljudstvo. Tako ljudstvo ne bo dopustilo, da bi nam »vladali farizeji in rimski oblastniki«, da bi nam sodili strahopetni in krivični Pilati in da bi nas Judeži prodajali v smrt. Zato verujem v vstajenje.«

PRVI POZDRAV NAŠEMU LISTU

Škofiče, 16. junija 1946. Današnja nedelja je bila za naš pomemben dan. Na zunaj se sicer ni nič kaj razlikovalo od drugih nedelj, vreme je zjutraj celo kazalo, da bo pusta in deževna in da jo bomo lahko izkoristili za odpočitek od trudapolnega dela čez teden. Tudi to, da smo imeli sklicano za ta dan sejo občinskega odbora Osobodilne fronte, še ne bi pomenilo nič izrednega. Saj se k takim sejam večkrat sestajamo, da se skupno pomenimo o vseh važnejših zadevah, ki se tičejo našega kraja in ljudstva. Če nameravamo pripraviti kako kulturno prireditev, se tudi prej na seji posvetujemo o vsebini in kako jo bomo izvedli.

Tokrat je seja veljala predvsem za slovesno proslavo slovenskih blagovestnikov Cirila in Metoda, ki jo hočemo prirediti 7. julija v Škofičah skupaj s sosednimi Hodišami. Zedinili smo se s hodiškimi zastopnikom, ki se je udeležil naše seje, da pridejo gostovat za to priliko Hodišani z »Miklovo Zalco«, Škofičani pa bomo prispevali s pevskimi točkami in mladinskimi nastopi, da bo proslava čim lepše uspela.

Nepričakovano nas je obiskal ter prisostvoval naši seji tovariš iz Celovca. Razveselili smo se ga, še bolj pa novice, ki nam jo je prinesel, in pa vsebine njegove aktovke: prve številke našega težko pričakovanega lista »Slovenskega vestnika«. Poudarjam na š e g a lista. Saj je zadostovalo, da smo ga v prvem presenečenju in veselju samo bežno prelistali. Že iz naslovov posameznih člankov in podpisanih imen smo takoj spoznali, da je res naš list. V njem nam govorijo v tiskani besedi mnogi naši narodni predstavniki kot: dr. Petek, dr. Tischler, tov. Martinjak in Gross. Sami možje torej, ki so izšli iz našega ljudstva, ki so že svojčas stali na braniku za naše najpreprostejše človečanske in narodne pravice ter bili zaradi tega preganjani, izseljeni ali trpinčeni v

koncentracijskem taborišču. Možje, ki smo jih po zlomu krvavega nacističnega nasilja na plenumih in občnih zborih naših slovenskih organizacij svobodno izvolili za naše predstavnike v nadaljnji borbi za politično, kulturno in gospodarsko enakopravnost slovenskega ljudstva na Koroškem.

Za časa Hitlerja štiri leta nismo imeli svojega lista. Po osvoboditvi izpod nacističnega jarma, h kateri smo koroški Slovenci s trpljenjem in krvavimi žrtvami prispevali svoj delež, smo še nad eno leto zamačali na našo tiskano besedo. Segati smo morali po nadomestkih, v katerih smo pogrešali našega duha in besede naših ljudi. S »Slovenskim vestnikom« pa prihaja v naše hiše in kajže drag nam gost in prijatelj, katerega bomo vedno z veseljem sprejeli. Že prva številka nam je porok, da bo glasnik naših težav in tolažna našega hotenja.

Odborovo sejo smo izbrali še za posvetovanje in sklep, da bomo »Slovenski vestnik« ponesli v vsako slovensko hišo, da bodo mogli vsi z nami deliti veselje. Hkrati smo sklenili, da bomo v naš list pridno dopisovali in s temi vrsticami že začenjamo izvrsevati ta naš sklep.

Odslej naprej bo za nas v Škofičah vsaka nadaljnja številka »Slovenskega vestnika« izzvala praznično razpoloženje.

Tone.

Zdravica

Ko se krog nas najtrši mrak je storil, nekdo je luč prižgal in spregovoril: »Cekinasta se kaplja plemenita ponuja nam, prav do robu nalita; za hip zdaj pozabimo, kaj nas muči, kozarce dvignimo in proti luči skoz nje pogledimo:

zlat se dan nam svita,
O. Zupančič

Sanjalo se mi je

Ni zdravo, če čitam v postelji, a vendar imam navado, da malo preglemam liste, preden zaspijem. Dejal bi, da pozimi berem, dokler se ne ogrejem, in poleti zato, da se »ohladam«.

Tako je bilo tudi sinoči. Na nočni omariči sem imel precejšen kup dnevnikov in nekaj tednikov, novih in starih. Prebiral sem jih in iskal kako zanimivost. Po vrsti so ležali: Weltpresse, Volkszeitung, Koroška Kronika, Neue Zeit, Volkswille, Wahrheit, Nedelja, Volkstimme in Kirchenblatt. Kaj naj čitam? Pod Hitlerjem sem bral samo »Völkischer Beobachter« ali »Kärntner Grenzruf« ter poslušal Moskvo in London, pa sem vedel vse in nič. Zdaj imam kup listov, a kljub temu ni nič kaj pravega zame. Torej ni nič bolje kot prej.

Vzamem Kroniko v roke, jo prelistam, vidim z velikimi črkami natiskano »Zvezo avstrijskih Slovencev«, globoko vzdihnem in požrem debelo slino. Šment, nekaj me je vščipnilo v trebuhu, kot vedno, kadar mi obleži pokvarjena konzerva v njem. Take umetno narejene jedi niso za moj želodec. Odložim Kroniko in se zagledam v »Volkszeitung«. O Koroški pišejo in to še sam gospod minister. Berem, berem, na mah mi začno lesti oči skupaj; nalahno zadremam in sanjam: o čem? — kako je bilo pred desetimi leti pri nas. Vraga, zaupijem in se zbudim, danes je vendar leto 1946. Poglej, tamle je »Neue Zeit«, novi čas, ta bo menda vedel, katero leto pišemo, če ne bo — v srcu sem že zavriškal — morda še za kakih deset let naprej. »Budgetdebatte...« Wedenig na isti poti. Globok kes me pograbi zaradi prenegljenega vriska. Ves poten se zgrudim na blazino; v želodecu me je tiščala pokvarjena konzerva, divje misli se mi začno poditi po glavi... zasmrčal sem.

»Kako se pišete?« me vpraša policist. Povem mu ime.

»Torej ste vi pisali to pismo na »Volkswille«?

»Katero?«

»Demokratische Nazipartei (DNP) gewünscht...« bere dalje. »V zadnjih časih se vedno pojavljajo primeri, da bivši nacisti izjavljajo, da je bilo pod Hitlerjem bolje. Imeli so več kruha, sladkorja, obleke in tudi svobode. Če bi zmagali, bi bilo še bolje, kakor je sedaj. UNRRA samo vpije, pripelje pa nič in tako dalje. Zato želimo, da bi se ustanovila DNP, ki bi zastopala take in podobne težnje. Zlasti važno

bo to zaradi novih volitev, tako, da bodo demokratični nacisti imeli svojo stranko in jim ne bo treba voliti kake druge, ki jim ne more biti všeč, ker je preveč avstrijska ali socialistična.«

»Prosim nehaite, dovolj sem slišal, saj tako vem, kaj sem pisal.«

»Kar napravite se,« pravi policist, »aretirani ste!«

»Zakaj?«

»No, zaradi tega pisma!«

»Potem grem rad z vami, bomo že videli!«

Policista sta me odvedla, šel sem, kot da bi šel z njima samo na sprehod. Noč sem prebil na žandarmeriji, kjer me je čuval star »Parteigenosse«. Drugi dan so me odpeljali v Volšperk. Znan kraj, sem si mislil, bom pač moral spet paziti na jetnike. Hvala bogu, da je poletje in me ne bo zeblo na stražarskem stolpu. Pa sem se zmotil. Ni mi bilo treba čuvati, temveč so odprli dvojna vrata, okovana z bodečo žico in bil sem spet prost, to se pravi, zdaj sem bil znotraj in vrata so se zaprla, ključ je zaškripal. Malo sem se ozrl okoli sebe. Vsi so se zabavali, lačni tudi niso bili, vsaj poznalo se jim ni, da bi bili.

Hodim po taborišču, gledam poslušam, kaj je tu novega. Cel kup jih je glave tiščijo skupaj, pogovarjajo se. Opazujem jih, znani obrzi so; sama »gosposka rasa«, to se jim pozna. Kaj neki si pripovedujejo? Stopim bliže.

»Zaslišan sem bil. Priče so tudi nastopile, nekatere tudi proti meni. Pravim pa vam, nič se ne bojte, stvar je že dobljena. Advokat je dejal, da bodo najbrž še tisti kaznovani, ki so me obtožili.«

»To je imenitno, kaj si zvedel še drugega?«

»Dosti, naš firer je menda še živ, ali pa je od mrtvih vstal. Saj smo ga imeli za božga. Govoril je baže v Španiji. Tam je še tako, kot je bilo pri nas v času svobode. Naš Franko se še kaj dobro držil.«

»Kako je v Avstriji, to se pravi v Ostmarki; mislim, kako je v resnici, listom ne verjamem nič, saj vem, kako sem jih sam pisal.«

»Vse v redu, samo nekaj mi ni všeč. Komunistov je vse več in se vsak dan bolj šopirijo. Drugi pa, ki so ščitili naše ljudi, včasih omahujejo.«

»Mar nisem pisal v listu, da avstrijski separatizem pomeni nujno strašni skok v boljše življenje.«

»Nič strahu, še dosti je naših ljudi. Če izdajo kakšno odredbo proti našim, lepo počakajo, da mine burja, odredbo pa z miznice in pod ključ. O, naše seme še danes rodi. Samo graško univerzo poglej.«

»Kaj pa Slovenci?«

»Ne vem nič natančnega, vendar vsak dan ji je manj. Kar smo storili, ni bilo brez uspeha. Le naj govore učenjaki, da se Slovani najhitreje množijo. Na Koroškem pa to, hvala firerju, ne velja. Po naših računih je pri nas z vsakim rojstvom Slovenec manj in ne več.«

»To si dobro povedal, živel duh Maier-Kaibitschal!«

Nisem se mogel več vzdržati, nekje sem našel kol in začel sem udrihati po nacistih. Vpil sem na vse grlo »Smrt fašizmu!« Komaj sem jih nekaj po-

bil na tla, sta me že zgrabila dva policista in me pregnala iz nacističnega paradiža. Prigovarjala sta mi, da jim po krščansko odpustim, ker so sami poštenji ljudje, ki še nikomur niso storili nič zalega. Ni mi dalo miru in še vedno sem kričal »Smrt fašizmu...« Teda sta me zgrabila za roke, da bi me zvezala...

»France, kaj pa ti je?« Žena me je držala za roke. »Kaj se je zgodilo, da tako vpiješ; mar se ti je spet sanjalo o KZ-u?«

Malo sem se predramil, potem sem dejal: »Ne o KZ-u, temveč o rajju.«

»O kakšnem rajju neki, vstani, šest je že, na delo moraš!«

Bile so le sanje, hvala bogu. Prekrel sem večerno branje in kozerve ter vstal. France Rutar iz Železne Kaple.

Simon Gregorčič:

NAŠA ZVEZDA

Zvezda mila je migljala in naš rod vodila je; lepše nam ta zvezda zala nego vse svetila je.

Toda, oh, za goro utone, skrije se za temni gaj; vprašam svetle milijone: vrne li se še kedaj?

A molče zvezdice jasne, odgovora ne vedo, dol z neba višave krasne nemo na vprašavca zro.

Pridi, zvezda naša, pridi, jasne v nas upri oči, naj moj dom te zopet vidi, zlata zvezda srečnih dni!

SVEČE V ROŽU

V proslavo materinskega dne je bila pri nas v Svečah 26. maja privedena, ki je prav lepo uspela.

Nad 200 naših mater in žena kakor tudi drugo ljudstvo je z velikim zanimanjem spremljalo izvajanja naše mladine, ki se je za ta dan dobro pripravila. Na sporedu proslave je bilo petje narodnih pesmi, voščila in deklamacije otrok ter dve otroški igrici. Vse točke so bile vestno pripravljene in mladi igralci so bili deležni navdušenega odobravanja. Poseben uspeh pa so doživeli naši najmlajši pionirčki, ki so nad vse lepo podali igro »Vedež«. Prav tako je zelo ugajala gle-

dalcem plesna točka pionirk »Barčica po morju plava...«

S to prireditvijo je naša mladina pokazala velike uspehe svojega vztrajnega dela. Pri tem je treba še posebej omeniti naše najmlajše, ki kažejo veliko veselje in tudi mnogo smisla za igralske nastope. S svojim prisrčnim in otroško ljubkim nastopom so prav gotovo osvojili vsa srca prisotnih gledalcev.

Na tem mestu moram še izraziti splošno željo prebivalstva Sveč in okolice, ki si želi v skorajšnji bodočnosti videti zopet našo mladino na odru.

Zato mladina, z veseljem na delo za pospešitev in dvig naše nove slovenske igralske umetnosti! Ciril.

ČEHOSLOVAKI PRIMORSKIM SLOVENCEM

S kongresa Zveze čehoslovaških enotnih sindikatov je bila odposlana pozdravna brzojavka Narodno osvobodilnemu odboru za Slovensko Primorje v Trstu. V telegramu pravijo med drugim: »Po strašnih vojnih grozotah zadnjih let skušajo narodi sveta zgraditi pravičen in trajen mir. Vendar še ni končano trpljenje naših bratskih jugoslovanskih narodov, — kljub težkim in krvavim žrtvam, katere so utrpeli v veličastnem boju za svojo svobodo.«

Julijska Krajina zahteva pravičen mir, ki bo v tem delu Evrope dosežen le z združitvijo Trsta, Primorske in Istre z matično zemljo Jugoslavijo. Zagotavljamo vam, da bomo zastavili vse sile za ureditve vaših upravičenih zahtev in želja.«

KOROŠKA V BORBI

POD OJSTRO

Dne 23. oktobra smo bili v logorju pod Brečkom. Zjutraj ob osmih, ko smo ravno pozajtrkovali, smo zaslišali pokanje na Štrucovem vrhu. »Hudiča, kaj pa je to?« Najprej rafal iz brzostrelke, nato strelji iz pušk, nato zopet strelji iz brzostrelke, potem pa je ropotalo pogosto. »To so pa tramblonke, bombe in šarec in ne vem kaj še!« je ugibal Stane. Spogledali smo se in hitro nam je šinila misel v glavo. Dobil smo po kurirju Matevžu pismo, da pride na ta kraj Gorazdova četa. »Gorazdova četa je napadena v logorju!« je bila naša ugotovitev. Ta hip nisimo vedeli, kaj bi. Kazalec na desnici ni zasrbel samo mene, ampak, kakor se je kasneje pokazalo, vse tovariše. Takoj v zbor! Še nikoli prej se niso fantje tako hitro postrojili kakor tokrat. »Kdo gre prostovoljno h Kebrovi bajti v zasedo?« — Vsi so se javili. Še tovariš Zdravko iz Lepene je siknil skozi razjedene 45 letne zobe: »Danes jim plačam svojo ženol!« S tovarišem Brankom sva menjala svoje stvari. On, ki je bil bolničar, mi je dal »manliharco« za pištolo. Vse smo vrgli od sebe, kar bi nas oviralo v borbi, tudi vse dokumente smo skrili. Če

kateri pade, ni potrebno, da bi Nemci vedeli, kdo je. Šli smo hitro v Lobniški greben na Lepenski vrh. Tam smo odložili še volnene jopiče in po strmini, izogibajoč se vsake planjave, smo prišli do Kebrove kajže. Tam je tudi majhna šolca za lepenske otroke. Takrat jih je poučevala Nemka, a ne v materinem jeziku. Dvanajst tovarišev je leglo ob poti, ki pelje h kmetu Kebru, štirje pa smo šli onstran ceste čez potok in dejali smo, da jih bomo nasuli Nemcem navzkriž. »Dobro merite, fantje!« je bil naš pozdrav. Čakali smo pol ure, a nič se ni zgodilo. Prižgem cigareto, ker je veter pihal proti otoku in se nam ni bilo bati, da bi nas voni dima izdal. Prepričan sem bil, da pridejo tu mimo, in če so katerega naših ranili ali ujeli, ga jim iztrgamo iz rok. Tudi če so dobili kako orožje ali opremo, jo dobimo nazaj. Saj je škoda vsake stvari. Zima je in vedel sem, kaj je zima, saj je ta, ki jo pričakujemo, zame že druga. Gorazdovi borci so bili gotovo utrujeni po dolgem maršu. Nenekrat pravi šepetaje tovariš Grega: »Gašper, tu doli je denle!« Več ga nisem razumel. Videl nisem nič, samo to, da je Grega zapustil položaj in da je pohitel po strmini navzdol mimo mene. Prepričan sem bil, da je po cesti prihitel kak civilist in ga gre vprašati, ali so Nemci že prišli, ker smo čakali že eno uro. Jaz grem za njim, za mano pa tovariš Bogdan. Tovariša Grego sem izgubil izpred oči. V potoku se previdno ogibam vode. Sto-

pam s kamna na kamen, ki je štrlel iz vode. Ko stopim na sredo ceste, zaslišim: »Halt!« Bil sem prepričan, da je Grega. Ozrem se, a nemški policist meri deset korakov od mene in ustrelji. Zapeklo me je na desni roki. Vržem se kakor blisk v potok, tokrat nisem pozabil, da ne bi bil moker. Še preden sva z Bogdanom streljala, je naših dvanajst užgalo. Tudi z Bogdanom sva streljala in dobro merila. Borba je trajala dobrih pet minut. Nemci so odgovorili z vseh koncev in krajev. Ko pridemo na zborna mesto, ni bilo tam nikogar, sled pa je kazala, da se je glavnina že umaknila.

Čez dve uri, ne da bi se prej pomenili, smo bili vsi v živahnem pripovedovanju pri Vivodovih puncih, ki so nam prinesle tja k apnencu mošt. Zadnji je prispel Žuro. Vsi smo bili zdravi, samo moja puška je bila v kopito malo bolj ranjena kakor jaz v roko.

Drugi dan smo že težko pričakovali naših civilnih obveščevalcev. Tovariš Miha je že ves dan trdil, da je oni policist, ki je ustrelil name, tri ali štirikrat preluknjan. Streljal je, dokler je brcal, ker nam je sonce svetilo v obraz.

Ko so prišla obvestila iz Železne Kaple, smo z veseljem sprejeli vest: štirje mrtvi, šest ranjenih. Četrta, neki SS-kapetan, hauptman, je pri zdravniku v Železni Kapli umrl. Pa še drugo. Mi smo bili prepričani, da bomo imeli opravka največ s petdesetimi Nemci, ker so to bile takrat navadne

patrulje. Po točnih poročilih naših obveščevalcev pa smo ugotovili, da smo bili takrat obkoljeni od najmanj 400 Nemcev. Po vsej Lepeni, pri vsakem kmetu, po Lepenskem vrhu zasede, 200 Nemcev pa je prišlo iz Remšeni-ke čez Štrucov vrh mimo Hreveljnika na Kežarje, od tam pa v strelcih na cesto. Četa tovariša Gorazda je bila res, kakor smo sklepali že prej, napadena, kmalu ko je legla k počitku. Stražar je dobil cel rafal v torbico, katere je bila polna municije. Vsi so se zdravi umaknili. Samo nekaj raztrganih nahrbtnikov je bil plen Nemcev, kar pa so drago plačali.

Karl Prušnik-Gašper.

Peter Levec:

Pesem noči

(Z naših pohodov)

Pred nami pot v daljave se gubi... Spet padla je temna trda čez polja, travnike in brda. — V tolmunu potok poje spev noči.

Vsi stopamo po temi tipajoč. Vsak dan v pohodu... pot vse delj se vije,

In pride mrak in spet nam dan zasije: postala eno sta nam dan in noč!

Zato da zarja zmago zažari, zato se bijemo!

Ne, mi ne spimo!

Vse dneve za svobodo se borimo — v prividu zroč jo s trudnimi očmi.

Proti koncu aprila se je razcvetela Marjetina češnja. To je bilo edino drevo na njenem vrtu. In sam vrt je meril komaj nekaj kvadratnih metrov. Nekdaj je bil tam samo prostor za smeti, po katerem sta brskali dve kuri, v kotu pa je rasel košat bezgov grm. Potem so zasadili v sredini češnjo. Takrat sta bila France in Ivanka še otroka.

Marjeta se rada spominja tistih dni. To ji je uteha in najlepše razvedrilo, čeprav ne more reči, da je bilo takrat življenje lahko. Moža je ubilo, ko sta bila otroka še čisto majhna. Tako se je odslej sama ubijala z njima. Hodila je na dnino, za perico, za poljsko delavko, za postrežnico. S tem ni mnogo zaslužila in otrokoma je mogla lepšati življenje samo s pripovedovanjem pravljic, kadar ni bila preveč utrujena. Sama pa sta si ga lepšala še z otroškimi sanjami.

Ena izmed velikih njunih sanj so bile češnje. Debele, temnordeče češnje. »Mama, češnje,« sta vsako leto s krikom prihajela od cerkve, ko so prvič pripeljali češnje z juga. In ko sta jih počasi zobala in tudi še potem, nedeljo za nedeljo, sta sanjala o srečni deželi, kjer rastejo češnje, debele, temnordeče. V njihovih krajih so rastle samo drobnice.

»Ko bi jaz bil tam, bi bil vedno na drevesih,« je sanjal France.

»Ko bi jih jaz prodajala, bi jedla, jedla,« je dejala Ivanka in oči so se ji zasvetile.

In neprenehoma sta spraševala mamo: »Zakaj pri nas ne rastejo takšne češnje?«

Nekoč pa je drevesničar pripeljal pod cerkev poln voz mladih dreves. Ko je vse prodal, mu je ostala le še mlada češnja. To so kupili. Ker je bila kriva in je nekoliko zakrčljala v rasti, so dali zanjo samo deset krajcarjev.

Potem so jo vsadili med smeti. Takrat je bila Marjeta sama kot otrok. Vsi trije so gledali češnjo kot največje bogastvo in kot da bo že naslednje leto rodila.

In češnja je rasla, kot sta rasla otroka. Neke pomladi se je razcvetela. Potem so hodili dan na dan gledat, če bo kaj sadu. Ko je cvetje odpadlo, so se pokazale majhne, zelene bunčice. Teh bunčic je bilo vse polno. Toda čim bolj so se debelile, tem manj jih je bilo. Do poletja jih je ostalo gori samo še deset. Te pa so bile debele, temnordeče češnje. Takrat je bilo Francetu trinajst, Ivanki pa enajst let.

Pozneje je postal France fant, Ivanka dekle, lepo, mlado dekle. Takrat je bila češnja že košato drevo. Skoraj vsako leto se je razcvetela in sredi julija je bila polna temnordečih češenj. Franceta in Ivanke ni bilo več doma. Oba sta bila v mestu. France je delal v tovarni, Ivanka pa je šivala v neki oblačilni trgovini. Vsako soboto pa sta prišla domov.

»Ali so že češnje?« je bilo junija vedno njuno prvo vprašanje. In ko so zorele, sta vedno najprej splezala na drevo. France je šel v vršček, ker so bile tam najlepše in najdebelejše češnje, Ivanka pa se je zibala na debeli stranski veji.

Češnja je cvetela in Marjeta je slonela na oknu in se vdajala spominom. Mesec je sijal in v blede mesečini se je videla razcvetela češnja, kot bi bila zavita v belo kopreno. Bila je videti kot nevesta. Taka bi bila Ivanka, če bi ji ne ubili ženina. Toda prišli bodo lepši časi in mogoče bo srečala še koga, ki mu bo lahko podarila srce.

Marjeta je sanjala o preteklih dneh in je gledala v prihodnost. Ko bodo češnje zorele, bosta prišla domov, France iz gozda, Ivanka iz Nemčije. Ali pa se bosta vrnila že prej. Pravijo, da bo vsak čas konec.

Ze četrto pomlad čaka Marjeta na konec vojne in čaka na Franceta in Ivanko. Ljudje so vsako leto govorili: »Da bi le zima minila, potem bo prišla pomlad in na poletje bo konec.« In Marjeta je molila, da bi čimprej minila zima. Ko se je umikala, je radostno gledala skozi okno v breg, kjer je koptel sneg in so se pokazale temne lise, ki so postajale iz dneva v dan večje. Še malo, pa ne bo nikjer več snega in češnja bo vzevetela. Ko bo sad dozorel, bosta prišla France in Ivanka. »Mati, ali so že češnje?« jo bosta pozdravila, kakor sta jo pozdravljala včasih ob sobotah zvečer.

G A B E R

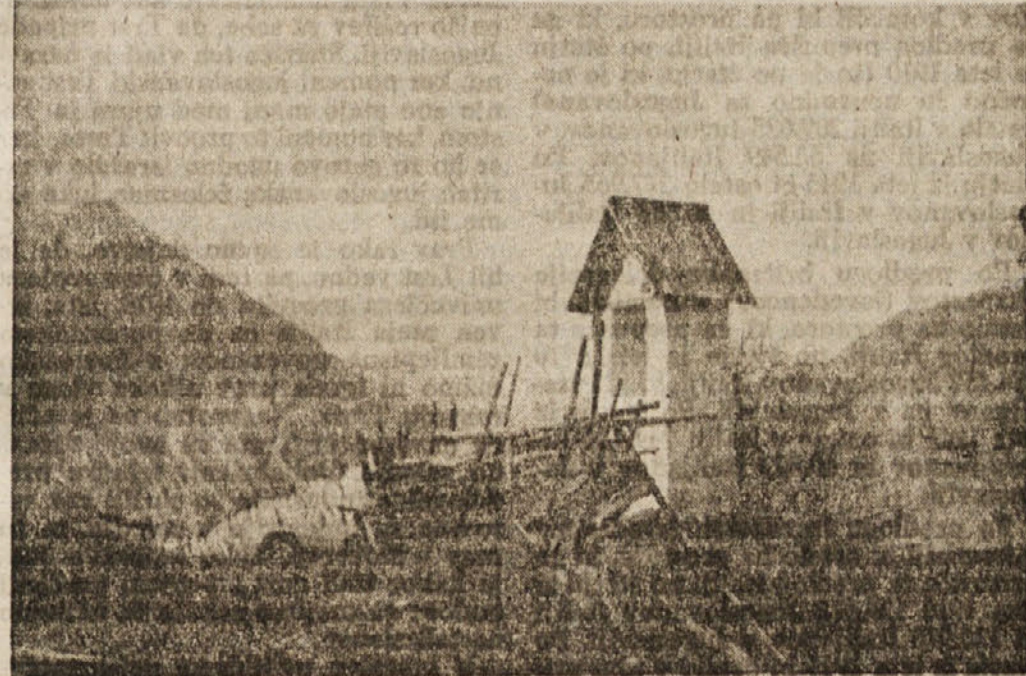
Č E Š N J A

Marjeta se je bližala že sedemdesetemu letu in je tako težko čakala, da se otroka vrne. Njeno zdravje je bilo vedno slabše, posebno v zimskih mesecih jo je včasih napadlo, da se je bala, da bo umrla. Toda umreti ni smela, dokler še enkrat ne vidi svojega otroka. Koga naj vprašata ob vrnitvi, če bi bila hiša prazna: »Ali so že češnje?« Tudi v prejšnjih letih jo je večkrat napadla bolezen, toda misel, da prideta v soboto France in Ivanka, da

slišala trkanja. In ko je gledala češnjo, so se ji misli smehljale: »Prehitro boš prišel, moj fant, češnji še ni. Pa nič ne de, nič ne de. Boš pa hodil gledat, kako se bunčice debelijo. Tako kot nekda.« In je šla štet jajca in klobase, ki jih je hranila zani.

Potem pa je zvedela, da Franceta ne bo nikoli več.

Blesk njenih oči je ugasnil. Bilo ji je, kakor bi ji nekdo iztrgal polovico srca. Še je šla kdaj pa kdaj na cesto,

»Saj pač dovolj ognjena ljubav do doma ni nobena...« (S. Gregorčič)

jima mora pripraviti perilo in skuhati večerjo, ji je pomagala pregnati bolezen. Tudi sedaj jo je samo misel, da mora počakati njune vrnitve, držala pokoneu.

France je šel že leta ena in štiridesetega v gozd, Ivanko pa so tri in štiridesetega odpeljali v internacijo, tako je ostala sama. Toda niso je pustili v miru. Marsikdaj so ponoči vdrli v njeno hišo, jo vrgli iz postelje in jo suvali čez prag. Da je malovrednica, ker je rodila takega sina, so kričali nanjo. Ko so jo suvali in psovali, se skoraj ni zmenila za to. Toda ko so obkladali Franceta z najgršimi prašiči, se je komaj premagala, da jim ni skočila v obraz. Njen sin — baraba? Gledala ga je v duhu. Velik in močan in če bi prišel s puško, bi se ti pritičkavci kar poskrili. Pa bo že prišel. Ni jim verjela, ko so se ji rogali, da ga nikoli več ne bo videla. Ni jim verjela, ko so ga psovali, da je na napačni poti. On že ve, kaj dela. Vrnil se bo in oni bodo izginili, kakor bi jih odpihnil veter. Takrat bodo zorele češnje in ko bo nasmejan vprašal: »Mati, ali so že češnje?«, bo pozabljeno vse trpljenje.

Tako je čakala iz leta v leto. Še vedno je imela dve kuri. Ko sta začeli nesti, si ni upala porabiti jajca za sebe. »Prišla bosta,« je premišljevala, »pa jima ne bom imela kaj dati. In France je tako rad jedel mehko kuhano jajce, Ivanka je tako rada imela cvrtle.« In ko je v času kolnih dobila od tega ali onega kako klobaso, je vsako dala sušiti. France in Ivanka se bosta vrnila čez nekaj tednov in bosta tako vesela, če jima bom postregla s klobasami.

Težko je čakala njune vrnitve, gledala je češnjo, ki je postajala iz dneva v dan lepša, in se smehljala. Češnja je bila kot en sam cvet, in še nikoli ni sonce tako sijalo kakor to leto. Niti enkrat ni deževalo med cvetjem. To leto bodo češnje obrodile kakor že dolgo ne. In takrat bosta prišla, ali pa bosta prišla že prej. Pravijo, da bo vsak čas konec.

Češnja se je začela osipati. In ko se je cvetje skoraj popolnoma osulo, so se jele po cesti premikati dolge kolone vojakov. To so bili naši. Marjeta je vriskala duša. Zdej je bila na oknu, zdej na cesti. Sree ji je vznemirjeno udarjalo: zdej, zdej ga zagledam med kolono vojakov. In ponoči si ni upala zaspati, ker se je bala, da ne bi takoj

kot bi le še upala, da ga zagleda med kolono, toda vedela je, da ga ne bo nikoli več. Povedali so ji, kjer je padel in kod so ga pokopali.

Bunčice na češnji pa so postajale debelejše iz dneva v dan, toda ona tega ni opazila. Preveč se je zakopala v svojo bolečino, da bi imela smisla še za druge stvari. Kaj bi zdaj s češnjo, ko ne bo Franceta, da bi vprašal: »Mati, ali so že češnje?« Nikolj več ga ne bo videla, kako se ziblje na vrščku.

Potem se je spomnila Ivanke. Pravili so, da je nekaj tednov še ne bo. Njej je bilo zaradi tega še teže. Prav sedaj bi jo najbolj potrebovala. Zaradi Francetove smrti se ji je zdravje še poslabšalo. Toda umreti ne sme, ker bi bilo Ivanki preveč težko, če bi našla prazno hišo. Če je čakala toliko časa, bo zdržala še teh nekaj tednov.

In zopet je začela šteti jajca in klobase. Pripovedovali so, da je v Nemčiji zelo hudo, da našim ljudem niso dali skoraj nič festi. Reva bo prišla domov vsa sestradana in onemogla. Postregla ji bo s cvrtim in klobasami. In tudi češnje bodo takrat že zrele.

Tako je zopet vsak večer slonela na oknu in sanjala. Češnje so postajale iz dneva v dan debelejše. In nekega jutra je opazila, da so nekatere že nekoliko rdeče. Potem so bile vsak dan bolj rdeče in češnja je bila videti kot en sam rdeč cvet. Potem so jele temneti in nazadnje so bile kakor velike krvave kaplje.

Takrat se je vrnila iz Nemčije sosedova Micka, ki so jo pred dvema letoma odgnali skupaj z Ivanko. Ta je povedala, da je Ivanka umrla v internaciji.

Marjeta bi se skoraj zgrudila ob tej vesti. Bilo ji je, kakor bi ji nekdo iztrgal še drugo polovico srca. Bolečina jo je davila do onemoglosti, pa ni mogla potočiti niti ene solze. Njene oči so ostale suhe in zdele so se še bolj udrte ko prej.

Zaprta se je v sobo in je ni bilo več dni na spregled. Bala se je ljudi, ker se ji je zdelo, da jo že njihovi pogledi spominjajo na bolečino. Bila je ko razbolela rana, ki se je ne smeš dotakniti.

Ko se je v sobi vdajala svoji bolečini, so ji včasih oči begnile skozi okno. Na vrtu je videla češnjo. Temnordeči plodovi so bili videti ko težke, krvave kaplje. Če bi se otroka vr-

nila, bi France splezal prav v vršček, Ivanka pa bi se zibala na spodnji debeli veji.

Ob tej misli ji je postalo še bolj bridko pri srcu. Pogled na češnjo ji je vračal bolečino. Zato je šla in zakrila polknice. Toda njene ugasle oči so zdaj videle tudi skozi polknice. Češnja se je zibala in velice so se pripogibale pod težo plodu. Če bi se otroka vrnila, bi France splezal v vršček, Ivanka pa bi se zibala na spodnji debeli veji.

Ko ponoči ni mogla spati, jo je nadomoma obšla čudna misel: »Posekati jo dam. Čemu bi odslej še rasla, ko Franceta in Ivanke ne bo nikoli več. Jerinčka naprosim, pa jo bo podrl.«

Nekoč je že napravila tak sklep. To je bilo pred dvema letoma. Češnje so komaj jele rdečiti, pa so vojaki že navalili nanjo. Marjeta je kričala nad njimi, naj pustijo njeno češnjo. Toda oni so se ji smejali in se ji rogali. Potem pa je eden izmed njih pograbil poleno in ga ji zagnal v glavo, da se ji je štirinajst dni poznala črna podpluta.

Takrat je sklenila: »Posekati jo dam. Jerinčka naprosim, pa jo bo podrl. Ne bodo jedli mojih češenj.« Toda ko se je spomnila Franceta in Ivanke, je zavrgla ta sklep. V duhu ju je gledala, kako žalostna bi bila njuna obraza, ko bi vprašala: »Mati, zakaj ste dali posekati češnjo?«

A zdaj ju ni več in je ne bo nihče več spraševal po češnji. Franceta ne bo in Ivanke ne bo. Naj gre še češnja, zatreti je treba spomine, ki samo večajo bolečino.

»Posekati jo dam,« kakoj jutri jo dam posekati,« ji je vso noč glodalo v duši. In zjutraj je s tem sklepom tudi vstala. Toda ko je stopila na vrt, jo je nekaj stisnilo pri srcu. Dolgo je zrla v češnjo. Tako lepa se ji še nikoli ni zdela. Kaj ni kot en sam temnordeč cvet? Vrh je silil visoko pod nebo in veje so se košatile na vse strani. Ko pa so jo vsadili, je bila majhna in drobna. France jo je prinesel v eni roki. Takrat sta bila tudi otroka majna in drobna. Skupaj sta rasla s češnjo, kot bi se kosali med seboj.

Ne, ni je mogla dati posekati. Preveč bi ji bilo hudo, ko bi jo videla ležati na tleh. Preživjo ji je še bilo v spominu, kako so vsi trije hodili gledat, kako se bunčice debelijo.

Pogled ji je begnil čez plot in na cesto. Pri križu sta stala Slabetova fantiča izpod klanca. Z velikimi, lačnimi očmi sta strmela v češnjo. Tako sta včasih strmela France in Ivanka v polne košare češenj z juga, potem sta priletela k njej: »Mama, češnje.«

Obšlo jo je neko čudno ganotje in v očeh so se ji nabrale solze. To so bile njene prve solze, odkar je zvedela, da je Ivanka umrla. In zdelo se ji je, da ji je laže. Poklicala je fantiča in jima dala lestev. Toda lestev je bila skoraj nepotrebna. Fantiča sta plezala ko ververica. V trenutku sta bila v vrščku. In ko je gledala starejšega, kako se je zibal v vrščku, se ji je zdelo, kot da bi se čas pomaknil nazaj. Včasih se je prav tako zibal France.

»Toda Franceta ni več,« jo je spet zgrabila bolečina. Tudi Ivanke ni več. Drugo leto morda tudi nje ne bo. Češnja pa bo ostala. Vsako pomlad bo vzevetela in v juniju bo polna temnordečih češenj. Otroci bodo plezali nanjo in kričali: »Češnje, kako so debele in sladke...«

Da, otroci, morda bodo bolj srečni, kakor sta bila Ivanka in France, ki sta pomagala njim ustvarjati srečo.

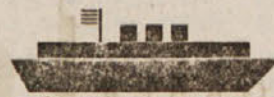
ST. PETER NA VASINJAH

KULTURNA PRIREDITEV

Dne 26. maja je priredila naša igralška skupina kulturno prireditev, katere se je udeležilo nad 180 ljudi.

Po treh uvodnih recitacijah je sledila veseloigra »Dva potepuha«. Vsi igralci so zelo dobro podali svoje vloge in ljudje so se kljub temu, da jih tarejo vsakdanje skrbi, zopet enkrat od srca nasmejali.

Razpoloženje bi prav gotovo bilo še mnogo lepše, če ga ne bi motili čudaški nastopi nekih prenapetežev, ki so skušali z grožnjami preprečiti miren potek prireditve. Milena.

PREIZKUSNI KAMEN PRAVIČNEGA IN TRAJNEGA MIRU

Med najvažnejšimi vprašanji, ki jih sedaj pretresa Svet ministrov zunanjih zadev v Parizu, je problem italijansko-jugoslovanske meje in s tem vprašanje Julijske Krajine s Trstom. Zavezniška komisija, ki se je pred kratkim vrnila iz Julijske Krajine, je predložila Svetu štirih različne predloge. Obe prizadeti državi pa sta vztrajali pri svojih predlogih. Do soglasja ni prišlo, zato je Svet četvorice odložil vprašanje za to zasedanje.

Problem meje so vedno razburjali Evropo. Vselej, kadar se je tak problem rešil v škodo enega naroda, se je kmalu pokazalo, da je tudi v škodo mirnemu razvoju Evrope. Zopet je svet postavljen pred preizkušnjo. Edino pravična rešitev obmejnih vprašanj bo eden izmed temeljev miru, ki si ga kujemo po strahotni vojni.

V okviru avstro-ogrske monarhije je bila Julijska Krajina tako narodnostno kot gospodarsko povezana z deželami monarhije. Zgodovina nam govori o gospodarskem tekmovanju med Trstom in Benetkami, ki so bile italijanska luka. Po prvi svetovni vojni je monarhija razpadla in osnovale so se posamezne države. Italija je kot nagrado za sodelovanje z zavezniki v vojni zahtevala Julijsko Krajino s Trstom in jo po sklepu Rapalske pogodbe tudi dobila. 700.000 Jugoslovancev je prišlo v okvir italijanske države. Pričela se je politika raznarodovanja. Ukinjene so bile šole, prepovedan verski pouk v materinskem jeziku, prav tako uporaba slovenskega in hrvaškega jezika v cerkvah in uradih. Likvidirane so bile gospodarske in kulturne organizacije. Kdor se je upiral politiki raznarodovanja, je prišel v ječo ali koncentracijsko taborišče. Osnovana so bila posebna sodišča. Iz notranjosti Italije so prispeli italijanski uradniki in naseljenci, da bi pokrajina dobila italijanski značaj.

Kdo biva tod

Na tem ozemlju živi 970.000 prebivalcev. Od teh jih je 650.000 Jugoslovancev in 320.000 Italijancev ter pripadnikov drugih narodnosti. Polovica Italijancev živi v Trstu, ostali v mestecih vzdolž obale. Drugo prebivalstvo je slovensko in hrvaško, po strukturi predvsem kmetiško, po mestih delavsko in obrtniško. Italijanskih kmetov na tem ozemlju ni.

Preglejmo posamezne predele Julijske Krajine.

Istra. »Italijanski element živi le v predelih zapadne in južne Istre in to v glavnem v mestih. Hrvatsko in slovensko prebivalstvo po vaseh; v mnogih primerih se nahaja neposredno okoli mest, naseljenih z Italijani. Nemogoče je govoriti o jasni narodnostni demarkacijski črti.« To je ugotovila glede Istre mednarodna komisija. Komisija ni niti proučevala drugih področij Istre, za katere je splošno znano, da so čisto hrvaška in da tam Italijancev v splošnem ni. V gospodarskem pogledu je komisija ugotovila, da je v dobi med obema svetovnjima vojnama, pod italijansko vlado, kmetijstvo nazadovalo zaradi konkurence v Italiji.

Kar se tiče Trsta, ugotavlja komisija, »je videti, da je središče mesta skoraj popolnoma italijansko, večina predmestij, ki ležijo v neposredni zvezi z mestom, imajo slovensko večino, naselja na robu mesta pa so popolnoma slovenska«. V ekonomskem, gospodarskem pogledu pa, da je Trst važno pristanišče za Julijsko Krajino, za dežele donavske kotline in za Srednjo Evropo.

Za Kanalsko dolino je ugotovljeno, da so tamkajšnji Italijani priseljeni po letu 1940. Gorica da je narodnostno (etnično) mešana, da so njena predmestja in okolica slovenska. V gospodarskem oziru je Gorica v glavnem trg za slovenske predele, ki tvorijo zgodovinsko pokrajino Gorice. Za Tržič ugotavlja poročilo, da je to trg in kraj zaposlitve slovenske okolice.

Pravični ali krivični predlogi

Po sklepu Sveta ministrov iz septembra 1945. leta bi moral doseči predlog meje za razmejitev med Jugoslavijo in Italijo, da pride čim manjše število Jugoslovancev pod Italijo in obratno. Toda po predlogih ameriških kakor angleških in francoskih strokovnjakov temu ne bi bilo tako. Ostalo bi veliko večje število Jugoslovancev v Italiji kakor pa obratno.

Po predlogu ameriških strokovnjakov v komisiji bi na prostoru, ki ga ta predlog prepušča Italiji, po štetju iz leta 1910 (to je po štetju, ki je netočno in neugodno za Jugoslovane) ostalo v Italiji 209.025 Jugoslovancev, v Jugoslaviji pa 55.549 Italijancev. Po štetju iz leta 1945 bi ostalo 277.965 Jugoslovancev v Italiji in 46.584 Italijancev v Jugoslaviji.

Po predlogu britanske delegacije ekspertov (izvedencev) v komisiji bi ostalo na prostoru, ki ga prepušča ta predlog Italiji, po štetju iz leta 1910 188.457 Jugoslovancev Italiji, 83.911 Italijancev na v Jugoslaviji. Po štetju iz leta 1945 bi ostalo v Italiji 244.404 Jugoslovancev in 49.823 Italijancev v Jugoslaviji.

Po predlogu francoskih izvedencev v komisiji bi ostalo na prostoru, ki ga prepušča ta predlog Italiji po štetju iz leta 1910 139.572 Jugoslovancev Italiji in 130.970 Italijancev v Jugoslaviji. Po štetju iz leta 1945 bi ostalo v tem primeru v Italiji 181.947 Jugoslovancev, v Jugoslaviji pa 88.912 Italijancev.

Dalje. Predložene mejne črte trgajo brez vsakega razloga geografsko celoto Julijske Krajine. Postavljajo mejo, ki bi ustvarila nepremagljive težave v gospodarskem in kulturnem razvoju te pokrajine.

Mesto Gorica, ki je stoletja glavno mesto goriške pokrajine, gospodarsko in kulturno središče te pokrajine, bi bila iz nje iztrgana, ker je baje vezana s Furlanijo. Toda Furlanija teži gospodarsko k Udinam, mnogo važnejšemu in večjemu središču, medtem ko bi vsa goriška pokrajina ne imela niti enega mesta.

Kraji med Trstom in Tržičem so čisto slovenski, celo po današnjih italijanskih podatkih, in vendar bi morali biti po teh predlogih odtrgani od Jugoslavije.

Predložene mejne črte delijo Istro, trgajo zapadno obalo Istre in sekajo vse povprek rečne doline, ustja rek, ceste, železnice in druge prometne zveze, vodovode od mest, katerim dajejo vodo. Na ta način ogrožajo te črte ves normalni gospodarski razvoj in življenjske pogoje velikega dela istrskega prebivalstva. To je tem bolj nevarno, ker je znano, da so mesta zapadne Istre že doslej pod Italijo neprenehoma propadala in so imela leta 1938 manj prebivalcev kakor leta 1914.

Komu Trst

Najbistvenejše pri predlaganih razmejitvah je v tem, da prepušča največje mesto cele pokrajine — Trst — Italiji. Če bi se to zgodilo, bi imel ta ukrep najtežje gospodarske in politične posledice. Bila pa bi tudi globoka krivica za antifašistično slovensko in italijansko prebivalstvo, ki je 25 let prenašalo fašistični jarem in doprineslo ogromne žrtve ter napore v borbi vseh demokratičnih sil proti fašizmu. Kršilo bi se načelo samoodločbe naroda, ki se je z borbo izjavil in se še danes javno izjavlja za združitev z Jugoslavijo.

Kje na svetu je meja, ki bi trgala takšen narodnostni otok in to proti jasno izraženi volji prebivalstva iz pokrajine, katere sestavni del je, ker je njeno glavno mesto.

Takšna meja bi bila usodna za gospodarsko bodočnost mesta in bi bila težak udarec za tiste pokrajine, katerim je Trst naravna luka in važen sestavni del njihovega industrijskega sistema. Nihče do sedaj, niti znanstve-

nik niti politik ni trdil, da je Trst pristanišče Italije.

V zadnjem normalnem letu 1912-13 so bile v prometu Trsta različne dežele takole udeležene: jugoslovanske dežele 34 odstotkov, Avstrija 25,8 odstotkov, Češkoslovaška 20 odstotkov, Madžarska 5,7 odstotkov in Italija s 3 odstotki med zadnjimi. Zaradi teh dejstev so se vlade Češkoslovaške republike, Madžarske in Poljske že izjasnile o svojem stališču do bodoče usode Trsta in smatrajo kot najugodnejšo rešitev za sebe, da Trst pripade Jugoslaviji. Stališče teh vlad je naravno, ker pomeni jugoslovanski Trst zanje eno mejo manj med njimi in Trstom, ker pomeni to procvit Trsta, ker se bo to gotovo ugodno izražalo v tarifah jugoslovanske železnice, luke same itd.

Prav tako je znano dejstvo, da je bil Trst vedno, pa tudi v času svojega največjega procvita do 1918. leta, izven meja Italije in da potemtakem zemljepisna povezanost s Furlansko nižino ni igrala prav nikake vloge v razvoju Trsta. Nasprotno pa je očitna navezanost Trsta na svoje naravno zaledje. Polfabrikati tržaške predelovalne industrije so služili kot surovine za industrijo v zaledju, in to prav v Sloveniji. Tako rappalska meja kakor tudi gori omenjeni predlogi bodoče razmejitve sekajo ta naravno nastali sistem.

V moralno političnem oziru moramo ugotoviti, da bi s tem dobila Italija mesto, ki je služilo kot osnovno oporišče za njene napade na Jugoslavijo, srednjo Evropo in Balkan; mesto, ki je bilo eno izmed važnih industrijskih središč za pripravo in za izvajanje vojne proti zaveznikom sploh. Komisija sama je ugotovila, da Trst ni ladjedelnica za trgovsko mornarico Italije, temveč izključno za vojno mornarico.

V zgodovini je bila Jugoslavija mnogokrat žrtev italijanske agresije, najhujše pa v zadnji vojni. Predlagane razmejitve dajejo Italiji vse vojaške prednosti, Jugoslavijo, ki še nikoli ni bila napadalec, pa postavljajo nepo-

sredno pod udar mogočega novega italijanskega napada. Predlagan je nekak koridor skozi živo meso slovenskega ozemlja in bi bil tako cel narod odrezan od morja, čeprav je naseljen z njegovim prebivalstvom. Ta koridor ima lahko samo en smisel: kot odskočna deska proti Jugoslaviji. Po prejšnji svetovni vojni je bil ustvarjen podoben koridor. To je bil koridor na Danzig. Dan je bil zavezniku Poljski, da se ji odpre dohod do morja. Tu pa se ustvarja koridor, ki zavezniku zapira dostop k morju, ga gospodarsko slabi in v največji meri podpira napadalca.

Za pravičen in trajen mir

Mir, ki se ustvarja, bi moral biti pravičen mir. Moral bi biti tudi trajen. Meje med državami bi morale zavarovati miroljubne narode. Povsod, od japonskih posesti do Porurja, imajo zavezniki to pred očmi. Isti problem je tu: varnost zaveznika Jugoslavije, ki je bil glavna žrtev italijanskega napadalca, posebno še, ker za to govore vsa načela — narodnostna, gospodarska, zemljepisna in politična.

Londonski »Observer« od 6. aprila 1919. leta je v zvezi s tem vprašanjem ugotovil tole: »Proti pravici je tudi prirodna ljudska sila nemočna. Orlando in Sonnini naj izvedeta londonski pakt s svojimi sredstvi, če hočeta, da se do pike izpolni. Tedaj bo Italija postala glavni povzročitelj nove vojne in izgubila bo vse, kar je dobila. Mi smo največji prijatelji Italije in želimo ji veličino in srečo. Toda pravica človeka je enaka za vse kulture in za vse narode. Ko zahteva, da se 700.000 Slovencev kot živina preda iz avstrijskega v italijansko suženjstvo, se Italija poslužuje najhujših nemških metod. Anektirani Jugoslovani se ne bodo nikdar pokorili. Srbi, Hrvati in Slovenci bodo pozabili na vse svoje prepire, da bi iztrgali Jadransko obalo. Postopali bodo po načelu Cavourja in Mazzinija. Borili se bodo in zmagali bodo, ker je nagon po zedinjenju nepremagljiv. Italija se brani z zgodovinskimi in strateškimi razlogi, toda tudi Nemčija je na ta način vzela Alzacijo. Tako je mislil tudi Metternich. Londonski pakt za Italijo ni zavarovanje, ampak samomor. Načela ali oportunističnega pakta bodo usodna za Italijo in za Evropo.«

Zgodovina te vojne je potrdila predvidevanje londonskega časopisa »Observerja«. Pravilna rešitev tega vprašanja pa bo preprečila, da bi bilo potrebno to resnico še tretjič postaviti pred preizkušnjo.

GOSPODARSTVO

KAKO NAJ NAŠ KMET ŠČITI SVOJE INTERESE

Koroški Slovenci smo skupnost kmetov, malih posestnikov, najemnikov, gozdnih in kmetijskih delavcev ter v manjši meri industrijskih delavcev. Živimo prisiljeno v državi, katere sistem in vlade so že zdavnaj sklenili, da nas prej ko slej likvidirajo, to se pravi kot narod izbrišejo. Če je za kmeta v splošnem potrebna organizacija, da si pribori in zavaruje svoje pravice, je še bolj potrebna za nas, Koroške Slovence, ker si z močno stanovsko organizacijo ne zavarujemo samo gospodarskih interesov, ampak tudi narodni obstoj. Našim sovražnikom je dobro znano, da je treba narod, ki ga hočeš ugonobiti, najprej gospodarsko uničiti, ga odtrgati od rodne zemlje in pognati v tuji svet, kjer se potem kot brezdomec, kot poedinec izgubi. Marsikatera zapreka in težava se nam dela, ne toliko, ker smo kmetje, ampak ker smo slovenski kmetje.

Nujna potreba je zato, da se vsi poljedelci, gospodarji in delavci v slovenskem delu Koroške združimo v naši stanovski organizaciji, v »Kmečki zvezi za Slovensko Koroško«.

Majhen narod smo, zato je potrebno, da se vsak kmet, najemnik ali delavec zaveda svoje dolžnosti do naše stanovske in narodne skupnosti.

»Kmečka zveza za Slovensko Koroško« je edina upravičena, da govori v imenu slovenskega kmeta. Ona zastopa slehernega gospodarske, kulturne in

socialne interese svojih skupin in članov v vseh javnih ustanovah dežele, predvsem v Kmetijski zbornici.

»Kmečko zvezo za Slovensko Koroško« vodijo in zastopajo naši izvoljeni zaupniki, zato je ona pravi izraz ljudske volje. Ona stremi za vsestranskim napredkom srednjega in malega kmeta in najemnika ter za izboljšanjem življenjskih pogojev kmetijskih in gozdnih delavcev. Poleg tega teži za čim ožjo povezanostjo vsega delovnega ljudstva in za splošnim gospodarskim napredkom Slovenske Koroške.

Koroški Slovenci smo bili vedno gospodarsko in socialno izkoriščani po nesocialnih elementih. Vsi sistemi in vlade so podpirali nasilno kolonizacijo Slovenske Koroške po tujerodnih z namenom, da bi slovenski živelj na Koroškem dokončno ugonobili.

Fašizem je prešel k načrtni izselitvi vseh koroških Slovencev, da bi v tujini izginili kakor kaplja v morju. Naše kmečko ljudstvo, stotine izseljenih slovenskih družin na Koroškem je pri tem utrpelo ogromno gospodarsko škodo. Le trdoživost, delavnost in skromnost slovenskega kmeta gre za sluga, da so razdejani domovi kolikor mogoče zopet urejeni.

»Kmečka zveza za Slovensko Koroško« smatra tudi za svojo nalogo, da se bori na odločilnih mestih za popravilo vse gospodarske in socialne škode, ki jo je povzročila izselitev na ozem-

lju Slovenske Koroške. S svojim delovanjem hoče prepričati vsako uporabljane fašističnih, nedemokratičnih metod in si prizadevati, da se izboljšajo življenjski pogoji ne samo našemu kmetu, temveč prav vsemu delovnemu ljudstvu na Slovenskem Koroškem.

Šimén Gros.

NAČELA KMEČKE ZVEZE ZA SLOVENSKO KOROŠKO

1. Kmečka zveza za Slovensko Koroško je organizacija kmetov, najemnikov, malih posestnikov, kmetijskih in gozdnih delavcev.

2. Kmečka zveza za Slovensko Koroško stremi za vsestranskim napredkom srednjega in malega kmeta in najemnika ter za izboljšanjem življenjskih pogojev kmetijskih in gozdnih delavcev, teži za čim ožjo povezanostjo vsega delovnega ljudstva in za splošnim gospodarskim napredkom Slovenske Koroške.

3. Kmečka zveza za Slovensko Koroško zastopa sleherne gospodarske, gospodarsko-kulturne in socialne interese svojih skupin in članov v vseh javnih ustanovah dežele in predvsem v Kmetijski zbornici.

4. Za dosego teh svojih ciljev se Kmečka zveza za Slovensko Koroško izjavlja: a) za agrarno reformo, b) za popolno popravilo gospodarske škode, povzročene po nacizmu na ozemlju Slovenske Koroške, c) za poravnavo

gospodarske in socialne škode, prizadete Slovenski Koroški po zapostavljanju njenih interesov s strani vseh bivših deželni oblasti in ustanov, d) za socialno zavarovanje kmetijskega in gozdnega delavstva, e) za starostno in nezgodno zavarovanje kmetov in najemnikov, f) za vsestransko povzdigo zadrugištva na Slovenskem Koroškem, g) za gospodarsko-kulturno povzdigo poljedelstva s pomočjo strokovnega šolstva, tečajev, knjig, časopisov in praktičnega proučevanja poljedelstva drugih držav, h) za gospodarsko strokovno naobrazbo naraščaja.

5. Kmečka zveza za Slovensko Koroško se bo dosledno z vsemi sredstvi borila proti: a) gospodarskemu in socialnemu izkoriščanju Slov. Koroške po nesocialnih elementih, b) nasilni kolonizaciji Slovenske Koroške po tujerodnih elementih, c) vsakomur, ki bi kršil enakopravnost gospodarskih in socialnih interesov vsega delovnega ljudstva Slovenske Koroške.

Evropsko gospodarstvo po dobrem letu miru

Druga svetovna vojna je večini evropskih držav prizadejala veliko večjo gospodarsko škodo kakor pa vojna 1914 do 1918. Obnova evropskega gospodarstva je tedaj trajala kakih šest do sedem let. Kakšni pa so dosedanji uspehi enoletne obnove v drugi svetovni vojni razrušenega gospodarstva in kakšni so izgledi za bodočnost? Razume se, da zaenkrat še ni mogoče podati celotnega pregleda, temveč samo približno sliko gospodarskega položaja.

Predvsem je treba opozoriti na velikansko razliko v gospodarskem položaju posameznih evropskih dežel. Ta je nastala v prvi vrsti kot posledica vojnih razdejanj in zaradi pustošenj nemških okupatorjev. V obeh primerih so bile razne evropske dežele zelo različno prizadete.

Resnično stanje danes pokazuje, da obnova ni odvisna samo od velikine razdejanj, temveč prav tako tudi od političnih in socialnih razmer v dotični deželi.

Dežele kot Francija, Belgija in Holandska imajo gotove gospodarske prednosti, zaradi kateri jim je obnova zagotovljena. One si lahko nabavljajo surovine in deloma tudi živila iz kolonij, poleg tega razpolagajo z znatnimi zakladi zlata in tujih valut, s katerimi lahko plačujejo uvoz potrebne blaga. Druge evropske države takih možnosti nimajo, pa so zato prisiljene, da plačujejo uvoženo blago z lastnim izvozom, ali pa da se omejijo samo na pošiljke UNRRA-e. Poleg tega imajo gori omenjene države možnost, da dobijo velike kredite v ZDA, v Angliji in Kanadi. Razume se, da so v teh deželah težave obnove veliko manjše. Edina resnejša ovira je vprašanje prehrane in transporta.

Obnova Francije bi bila znatno uspešnejša, če bi ne bilo težav socialnopolitičnega značaja. Velekapital sabetira poskuse, ki hočejo urediti državne finance in zagotoviti povečano proizvodnjo v nacionalizirani industriji ter pravično razdelitev blaga.

Črna borza na živilskem trgu in špekulacija v Franciji prav resno ogrožata ureditev gospodarstva.

Prav tako ovirajo nazadnjaški elementi gospodarsko obnovo v Italiji.

Položaj v tej deželi je tem slabši, ker ji manjkajo važne surovine in gorivo. Pomoč, ki jo Italija prejema iz tujine, nikakor ne zadošča potrebam dežele, to tembolj, ker se na njenem ozemlju še vedno nahajajo številne zasedbene čete, ki v precejšnji meri izkoriščajo krajevne rezerve. Zaradi pomanjkanja surovin in goriva velik del italijanske industrije sploh ne dela in v deželi je že do dva milijona brezposelnih. Tudi poljedelstvo se zaradi pomanjkanja umetnih gnojil in poljedelskega orodja bori z velikimi težavami.

Še veliko težji je gospodarski položaj v Grčiji. Tu so inflacija, druginja in lakota dosegle že prav nevarne meje. Pomoč UNRRA-e ne prihaja na pravo mesto, ker reakcionarni oblastniki sami trgujejo z živili in jih večkrat posredujejo raznim špekulantom.

Drugačen je položaj v Jugoslaviji. Čeprav je dežela zaradi vojne hudo trpela, se zelo hitro in uspešno obnavlja. Maršal Tito je izjavil, da bo jugoslovska industrija še v letu 1946 dosegla predvojno višino. Tudi ustalitev cen in borba proti inflaciji uspešno napreduje. Prav tako se uspešno premagujejo težave pri obnovi poljedelstva.

Tudi Bolgarija je dosegla kar lepe uspehe v obnovi.

Na Poljskem zaradi neizmernih razdejanj še ni bilo mogoče ustaliti gospodarskega življenja, predvsem ne na področju javnih financ in cen. V marsikaterem pogledu pa je demokratična Poljska dosegla prav lepe uspehe, predvsem kar se tiče proizvodnje premoaga in jekla, razvoja v tekstilni industriji in ureditve transporta. Razdelitev veleposestev pa tvori solidno podlago za utrditev kmečkega gospodarstva.

V Romuniji in na Madžarskem reakcija zelo zavira obnovo, ker si prizadeva, da bi preprečila agrarno reformo in nacionalizacijo industrije. V zadnjem času pa se je vseeno gospodarstvo obeh obmejnih dežel močno popravilo.

Medsebojna odvisnost med političnim dogajanjem in gospodarsko obnovo se posebno očitno kaže v Nemčiji. Čeprav je bilo sovjetsko zasedbeno področje najbolj hudo razdejano, se tu že jasno lahko opaža gospodarski preporod. Tu se težave preskrbe z živili uspešneje premagujejo, mi-

rovna industrija se spet oživlja in poljedelstvo se popravlja s pomočjo agrarne reforme. Brez dvoma je še na vseh gospodarskih področjih veliko nerešenih vprašanj. Vendar pa je jasno, da ni več nevarnosti za gospodarsko katastrofo in da so položeni temelji za ustaljeno gospodarsko življenje. Treba je priznati, da so bili tu v kratkem času enega leta doseženi zelo veliki uspehi.

Avstrija bi lahko služila kot nasproten zgled. Vsi poskusi naprednih skupin, da bi poživili avstrijsko gospodarstvo po novih socialnih načelih, so doslej izpodleteli. Čeprav avstrijska industrija zaradi vojnih dogodkov ni bila prehudo prizadeta, po enem letu mirovne proizvodnje ni mogoče dobiti ne v prosti prodaji in ne na karte najbolj vsakdanjih potrebščin.

Iz tega kratkega pregleda se lahko sklepa, da je v evropskih deželah uspeh gospodarske obnove v veliki meri odvisen od njihovega političnega razvoja.

Dežele z novo demokracijo — kot Poljska, Jugoslavija, Bolgarija, Češkoslovaška in druge — se ne glede na neizmerno večja opustošenja obnavljajo veliko hitreje in s trajnejšim uspehom kakor dežele, katerih politični ustroj se po drugi svetovni vojni ni bistveno spremenil.

Hkrati pa je prvo leto gospodarske obnove v Evropi pokazalo nedvomne prednosti načrtnega gospodarstva, kakor je uresničeno v Sovjetski zvezi.

Vodilne industrijske države zapadne Evrope so si zastavile kot nadaljnji cilj bodočnosti, da dosežejo predvojno stanje. Sovjetska zveza pa vse drugače rešuje povojne gospodarske naloge. Ne obnavlja samo razdejanega, ampak ustvarja povsem novo in hoče s tem daleč prekositi prevojno raven.

KAJ DELAJO KMEČKE ŽENE V SLOVENIJI

S Krškega polja so nemški okupatorji v letu 1941 izselili vse domače prebivalstvo in nasedli po najlepših posestvih svoje ljudi, ki pa so zemljo popolnoma zancmarili. — Že lansko leto so bile osnovane mladinske delovne brigade, ki so pomagale vračajočim se izseljencem obdelovati zemljo. — V času pomladanske setve in težkih mesecev pa so se posebno izkazale žene bližnjih in daljnih vasi, ki so zbirale za izseljeniški pas predvsem razna semena, pa tudi hrano in denar.

PREZIHOV VORANC

ČE ZILA NOJ DRAVA NAZAJ POTAČO...

2

Obiskal sem te, France Reichmann, Jesenik — prijatelj moj iz mladih let — na pokopališču v Lipi. Stojim ob grobu, v katerem poslušam zvonjenje, kateremu si prisluškoval v življenju. Tvoja slika gleda vame, tista je, ko sva se šla skupaj slikat v Ljubljani pred dvajsetimi leti. Od takrat se nisva videla več. Vojna ti je izpila dušo in kri, prišel si le toliko domov, da si umrl, da počivaš v Lipi in neprenehoma poslušam svoje zvonove. Ko si izdihnil, se je podrla gora, cela Lipa se je zamajala in potopljeni zvon je zapel, da se je slišalo po vsej deželi Drabosnjakovi. Tako si bil velik, da se še danes čuti tvoja praznosta, akoravno so tvoje kosti že davno bele in mehke. Najboljši moj prijatelj si bil, čeprav je bilo najino srečanje kratko in mimogrede. Ker sem te poznal, se tolažim samo s tem, da ti je smrt prihranila veliko bol, ki bi te bila zadela... Ker sem te imel neskončno rad, ti privoščim rano smrt, ker si vzel slovo od svoje Lipe ravno ob vzhajajoči zori in te mrak ni našel več med živimi... Srečno, Francé!

Fale v Lipi je vedno stari, nepoboljšljivi Fale, ima dvojezičen napis kljubovalno še iz predvojnih časov, kakor bi prevratna doba zanj ne obstajala, pije in se prepira z nasprotniki. On sam in njegova hiša, postavljena na najpometnejšo točko Lipe, je živa ironija vsem »slovensko govorečim« Nemcem Šumijevega porekla.

Njegov sorodnik Falle je avstromarksist, poslanec. Vlečeta vsak na svojo stran. »Rdeči« Falle si je postavil pri koroških osvobodilnih bojih spomenik, nič manjšega kakor Heimatbund. Vpregel je vse delavstvo, izstradano in povaljano v močvirju Piave in v prahu balkanskih gora v avstrijske republikanske gare in ga pognal še enkrat v klanje, da se revolucionarni duh teh mas ne izmuzne kot strašilo za preplašene purgare. In če se klanje nadaljuje po berlinskih ulicah, zakaj bi se po koroških pašnikih ne? Falle se je spremenil v Scheidemanna. Mali mož na prste stopi... In ko je cela dežela bila v plamenu, je Falle izlil nad pogoriščem poln žehhtar avstromarksističnega »internacionalizma«. Postal je sveti Florijan, ker so mu skoraj vsi takratni odločilni množični rdeči ognjegasci medtem ušli pod zastavo Heimwehra, kjer pridejo njih svetinje, podeljene za masakriranje srbskih žená in otrok in za rezanje brad gališkim popom, vsekar bolj do izraza, ako defilirajo pred postavnim žrebcom gospoda Majer-Kajbiča, kakor pa pred žehhtarjem Falletovim.

3

Iskal sem grob Drabosnjakov, a ga nisem našel. Rodil se je menda v Lipi, živel je v Drabosnjah, pasijonske igre je igral v Kostanjah, umrl pa je baje v Domačalah in je pokopan v Umbergu pri podružnici.

Drabosnjak je bil revolucionar. Ko-

pal je oplaze po njivah drabosnjaških in delal »rajme«, igral pasijonske igre in napravil tiskarno v kajži: tiskarno mu je razbila s kiji avstrijska policija in mu zažgala plod njegovega truda in dela na grmadi, njega pa vtaknila v ječo, čeprav so njegovi rajmi peli slavo Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji. Posestvo mu je propadlo in umrl je ubit telesno in duševno. Ali bil je revolucionar, ker se je drznil pred več ko sto petdesetimi leti ustanoviti tiskarno, podzemeljsko tiskarno, ter tiskati in pisati slovensko narečje. Drabosnjak je predznamenje nove dobe, blisk na obzorju, ki je švignil iz teme in ugasnil brez plamena, zaduščen v morju privilegirane avstrijskega in nemškega, nemškega in avstrijskega dvornega birokratizma, ki je hotel iz kulture napraviti arhiv plešastih pismoukov, iz svobode pašnik bradatih kozlov, ki sproti pogrejo vsak poganjek in ga vržejo neprebavljenega od sebe, na vse pa postaviti najmanj tisoč ton težki bronast spomenik skupine lintvernov, ki kljujejo in bruhajo vodo... Zato tudi koroški Wutte Drabosnjaka ne pozna, ker na skromnih spominkih, ki so še ostali, ni rogovilastih pečatov s kačami, kremplji in hudicem. Kar zgodovina ni povezala s temi pečati, ni zgodovina, ni dokument — to je revolucija tudi za Wutteja, Drabosnjak pa je vendar vstal, povedal svoje in izginil v domačalske lesove.

Profesor Kotnik, ki je pred vojno zbiral pri kostanjskih hribih zadnje ostanke Drabosnjaka po svilih in kajžah, mu je hotel na Drabosnah postaviti spomenik — tam, kjer je vozil

gnoj po njivah in kjer kajža, ki je bila v njej tiskarna, še stoji. Pomagati so mu hoteli domačini, ki živijo okrog Drabosnjak — ali prišel je prekrat in Drabosnjak je ostal brez spomenika. Medtem je nabruhal lintvern iz svojega žrela celo jezero, Drabosnjaku so nataknili Wutteji, Šumiji, Vrani potopljeni zvon še enkrat na glavo in poveznili vse skupaj še globlje v jezero.

Tavam po stezah drabosnjaških, hodim po Kostanjah, Domačalah, hodim po pokopališčih in berem table: Jellič, Tavšiči imajo napise nemške, Bajsi in Koflerji pa slovenske. Kuhler na Kostanjah se smehlja. Ima knjižnico, posojilnico, kar stari ljudje pominjo, se narodna meja z vrha Osojščice ni premaknila. On je Korošec, smehlja se in njegov smeh je fatalističen. »V občini imamo od deset tri zastopnike, fara ima 900 duš, 100 je Nemcev. Mogoče prihodnjič ne dobimo več treh.« Pripoveduje, da so jim Nemci hoteli vzeti posojilnico na občnem zboru, ali niso mogli. Potem so skušali ustanoviti svojo, ali tudi te niso mogli. Ni kapitala! — Čuden svet! Kaj je potem moč? In kje je tista moč? Kuhler skomizgne z rameni in pogleda preko svojih njiv, kjer raste krasna ozimina, zamišljeno proti Podjuni. V Domačalah je Marašek, župnik in padar. Prej je bil na Strmcu, ali prevratna doba ga je spravila v okrilje domačalskega gradu. Na Strmcu je kmetoval in mu ni ostalo niti repa, čeprav je imel poleg kmetije še »plačo«. Komaj da je odnesel pete. Sedaj mašuje redno vsako jutro v grajski kapelici, ki se imenuje župna

Gema Hafner:

Jz materinega venca

Mati, kako lepo je bilo takrat,
ko hodili sva na božjo pot,
ne vem, je mar res bila to božja pot...
bili sva sami.
Pred nama dremala je prostrana ravan
vsa v vijoličasti luči, umiral je dan
in brisal jasne obrise.

Bili sva utrujeni, a cesta pred nama
kot nit brez konca.
Sedla si na cestni kamen — jaz k
tvojim nogam,
zajokala bi bila najraje — a bilo me
je sram!

Mati, kje si, kje, da kot nekdanj
stisnem se k tvojim nogam!
Cesta je danes moj dom, nikjer ni
obmejnega kamna,
ne vračam se z božje poti,
a v duši brezmejna bol mi drhti...

Mati, ko bi le mogla, ko bi le mogla,
kakor takrat
položiti glavo ti v naročje,
mati, ko bi le mogla, kakor takrat,
biti tvoj majhen, prav majhen otrok.

Ena izmed mnogih

Mrzlo januarsko nebo se boči nad
mestnimi hišami. Temne in tihe so
ozke ulice. Za mestom šumi reka. Va-
lovi udarjajo ob lesene stebre mostu.
Voda tiho liže vznožje visokega ob-
zidja jetnišnice.

V tesni kletni celici sedi na prični
mlado dekle. Tema in mraz prodirata
v dušo. Obup in strah sta v srcu, de-
kle strmi s praznimi očmi v gosto te-
mo. Dneve in tedne že ždi v ječi —
obdolžili so jo, da ima zveze z »ban-
diti«. Pretepali so jo, da je obležala
nezavestna in se po nekaj dni ni mo-
gla ganiti. Potem so jo skušali omečiti
z gladom. Besnela je po celici od la-
kote, grizla si je roke, da so krvavele,
in je nazadnje brez moči obležala na
golih tleh. Ubiti bi se dala takrat za
košček kruha — povedala pa ni ni-
česar.

Ni več štela dni, ne tednov, vedela
je samo, da je sedaj zima, ker jo je
tako grozno zeblo. Ko so se zaprla za
njo vrata jetnišnice, so na poljih za
mestom kmetje želi žito. Večkrat se
ji je zdelo, da sanja, da ni zaprta, da
stopa po tisti znani gorski poti, da
vidi modro nebo, sliši šumenje goz-

cerkev — sam, dela žnidarskičeve in
druge panje, stiska soke in bere »Na-
rodne listi«. Iščem na pokopališču,
kje je pokopan dekan Schaubach.
Vem, da je več desetletij bil doma-
čalski dekan, a na pokopališču ni duha
ne sluha po njegovem grobu.

»Ko sem prišel v Domačale, sem
skušal med farani zbrati vsaj za križ,
dobil sem pa vsega komaj 26 šilingov.
Schaubach je imel tako hudo kuhari-
co, da se je zamerila vsem faranom in
zato nima niti križa na grobu,« mi je
pripovedoval Marašek.

Po vsej priliki so Domačale, skrite
v sence smrečja in jagnjedov, zatoči-
šče in počivališče čudne plemenitaške
zmesi. Na pokopališču, ki ima komaj
tri slovenske napise, najdeš grobnice
raznih grofov Wagenšpergov, Rosen-
bergov, Karolyjev, ki hodijo kot eks-
ponenti različnih ubožanih vej svo-
jih mogočnih rodbin umirati v ta za-
puščeni kot z zanemarjenim gradom
in prav takim parkom, ki se razpro-
stira ob nekdanji rimski cesti.

Čudim se Marašku ob trditvi, da
pridiguje le enkrat na mesec nemški
— že od nekdanj stara navada, druga-
če je cerkveni jezik slovenski. Ali ko
grem po vasi, skoraj ne čujem slo-
venske besede.

Strmec s svojimi skalami, s svojim
šentjurjem se dviga kakor čelo iz de-
žele Drabosnjakove. Dve mogočni,
navpično padajoči skali, ločeni med
seboj po globokem in ozkem rovu,
prehajata proti Kostanjam v valovito
pogričevje, pokrito s smrekovimi le-
sovi nekdanjega strmskega vlastelin-
stva. Na vzhodni skali je šentjurji, na
zahodni razvalina; vse skupaj pa je
po ljudski pripovedki ostanek starega

NAŠA ŽENA**PRAVICI MORA BITI ZADOŠČENO**

(Izveček iz govora Frančiške Slugove
na spominski dan žrtv fašizma v Ce-
lovcu, 15. aprila 1946.)

Če pomislimo nazaj na vse gorje, ki
nas je zadelo v teh letih preganjanj,
se nam zdi skoraj nemogoče, da smo
vse to prestali. Kakor naši možje in
sinovi, smo tudi me žene, matere in
dekleta doživele vso težo trpljenja, ki
nam ga je prinesel nemški fašizem.
Brezobzirno je Hitlerjev režim pre-
gnal koroške žene z otroki vred v tu-
jino. Prav tako so se s koroškimi že-
nami, materami in dekleti polnile ge-
stapovske ječe in koncentracijska ta-
borišča. Mnogo naših žena in deklet
se je v vrstah partizanov z orožjem v
roki borilo za osvoboditev domovine.
Kadar govorimo o žrtvah Hitlerjevega
nasilja, se s spoštovanjem spominja-
mo vseh tistih mater, žena in deklet,
ki so darovale svoja življenja za svo-

bodo in lepšo bodočnost svojega na-
roda.

Ne sme se več zgoditi, da bi koro-
ške Slovenke selili z njihove lastne
zemlje, prevojene s krvjo njenih naj-
boljših sinov. Na tej zemlji smo se bo-
rili in trpeli, na njej hočemo uživati
svoje pravice in svobodo, za katero
smo se borili.

Nikdar več se ne sme ponoviti, da
bi materam trgali njihove otroke z
naročij in jih pošiljali v taborišča
smrti!

Koroške Slovenke, ki smo pretrpe-
le toliko gorja in žrtvovala toliko svo-
jih najdražjih sinov in hčera, me za-
hlevamo skupno z avstrijskimi žrtva-
mi nacizma, da se zločinci kot Rainer,
Maier-Kaibitsch in njuni pomagači,
ki so zakrivali to gorje, sodijo pred
ljudskim sodiščem za svoje zločine.
Pravici mora biti zadoščeno!

dihati sveži zrak! To razjedajoče hre-
penenje po svobodi poznajo samo ti-
sti, ki so bili sami že kdaj zaprti, kdo
drugi ne more tega nikoli dojeti! Tak
črn brezup je v njenem srcu, da ji je
umreti. Nenadoma pa se je zdramila
iz otopenosti in po dolgih dneh spet
občutila ves goli obup svojega polo-
žaja. In to je bilo tisočkrat hušje ka-
kor tisto topo ždenje in strmenje v
prazno. Kako dolgo bo še tu? Bo li
ostala živa in zdrava po vseh trpinče-
njih, ki jih ima za sabo? Kaj je doma
s starši in obema sestrama? In njen
Ivo, živi li še njen partizan?

Minili so dolgi, dolgi tedni, ko so
gestapovci izpustili dekle Jano na svo-
bodo. Ni mogla razumeti, da je to
res in neznanska slabost jo je obšla,
ko se je znašla med zelenimi kostanji.
Vse je bilo v cvetju — pomlad, zele-
nje in svoboda! Jana se je plašno ozr-
la, če je morda kdo ne zasleduje. Ra-
da bi tekla proti domu, pa ni mogla.
Mrzel pot je oblival njeno shušano
telo. Dom, njen dom! Da je le enkrat
doživela ta trenutek, ko bo mogla po-
zdraviti svoje ljube! In potem, po ne-
kakih minutah so njena ušesa slišala ti-
sto grozno, nepojmljivo resnico —
mati je pred nekaj dnevi umrla za je-
tiko. Jana je vsa trda sedela na stolu
in poslušala očeta, ki je ves sključen
pokašljeval po hiši. Sester tudi ni do-
ma. Morali sta na delo v neko tovar-
no daleč gori v Nemčijo. Jana je ne-
nadoma zajokala in solze so lile, ka-
kor še nikoli v njenem življenju. Bli-
skovito se je v vsej svoji bolečini
spomnila na trenutek, ko je v gesta-
povski pisarni podpisovala akt, da bo
odslej naprej gestapovcem poročala
vse, kar koli bi jih utegnili zanimati.
Divja, trmasta radost je zavladala v
njenem srcu: »Nikoli me ne boste vi-
deh, nikoli več!«

Drugi dan je Jana izginila iz mesta.
Maj 1945: Jana hodi po osvoboje-
nem mestu. Malce ji je nerodno po
tako dolgem času spet postavljati ko-
rake po mestnem tlaku. Ozira se po
razvalinah porušenih hiš, v srečne
obrazе ljudi, na zastave, okrašena
okna, pozdravlja se s svojimi tovariši
— partizani. Čisto sama je sedaj na
svetu. Bolehnega očeta so ji odvekle
v nemško koncentracijsko taborišče,
pa je že med prevozom umrl, obe se-
stri je izgubila pri bombnem napadu
na tovarno, kjer sta delali. Nobenega
sorodnika nima več partizanka Jana,
tudi njen Ivo je padel v Karavankah.
Trd je njen obraz in tudi njena usta
se malokdaj nasmehnejo. Oči pa so
mrzle, nevarne lesk je v njih, ker jih
zastirajo sence umrlih, padlih.

Jana zamišljeno opazuje dve majh-
ni deklici, ki se ji med živahnim čeb-
ljanjem vedno bolj bližata. Ko sta tik
nje, jo strumno in z žarečimi očmi
pozdravita: »Zdravo!« Jana se skloni
k njima in po dolgem času spet solze
orosijo njene lepe, temne oči, ki so
videle že toliko górgja, krvi in groze.
Nežno pobožje deklici po glavi in v
njenem srcu je en sam glasen krik:
»Vaša je bodočnost, mladina, mi se
nismo zaman borili!«

TAKE SO KOROŠICE...

V času neizprosne boja koroške-
ga ljudstva za svoj življenjski obsta-
nek so žene neštokrat mimogrede
pomagale partizanom:

Naši fantje oprezujejo v grmovju
nad cesto, ki jo morajo prekoračiti.
Pa jih zapazi kmečka žena in hiti k
njim: »Počakajte, grem jaz pogledat,
če ni Nemcev kje doli na cesti!« In si
zadene koš na ramena, pa hajdi, po
cesti. Na ovinku pa zamahne partiza-
nom: »Brez skrbi! Kar naprej!«

...IN DRUG PRIMER

V visokem snegu se muči patrolja
po stopinjah enega samega človeka že
dolge, dolge ure. Deset ur traja na-
porna pot, ki vodi do samotne kolibe.
Tu se suši pri ognju žena-kurirka, ki
je prva gazila sneg čez visoko goro.

**KAJ JE DOPRINESLA
PRIMORKA!**

Koliko so žrtvovala žene Slovenske-
ga Primorja za osvoboditev teptane
domovine, nam priča primer Franči-
ške Črnologarjeve, ki je znana
po vsej primorski zemlji. Njeni štirje
sinovi so že v prvih dveh letih vojne
darovali svoja mlada življenja za svo-
bodo. Mož je podlegel v koncentra-
cijskem taborišču, enako brat, ki je
bil pri zasliševanjih nečloveško mu-
čen, obsojen na smrt, pomiloščen in
poslan v taborišče. Že leta 1943 ji je
bilo uničeno vse premoženje in po-
žgan dom.

In primorska zemlja je rodila še ne-
šteto enako hrabrih in neustrašenih
slovenskih žena!

• ZANIMIVOSTI •**Puščave bodo spet oživele**

V kulturnih državah postaja vedno
večja gneča; ljudem zmanjkuje pro-
stora. Toda če hočemo govoriti pra-
vilneje, moramo reči, da ne zmanj-
kuje ljudem prav za prav prostora,
ampak le plodne poljedelske zemlje.
Ta zadrega postaja hušja in hušja po-
sebnost na evropskem zapadu, medtem
ko imamo na vzhodu in jugovzhodu
Slovani še dovolj zemlje. To je eden
izmed prvotnih vzrokov, da silijo
Nemci tako trdovratno na slovanski
svet. Pravimo, eden izmed vzrokov,
zakaj Nemce je gnal preko meja tudi
njihov plemenski napuh, ki ni hotel
priznati slovanskim narodom pravice
do zemlje, na kateri žive, in do kruha,
ki si ga sami pridelajo. Da, Slovani so
pridni poljedelci, toda Hitler je pove-
dal svojemu ošabnemu narodu, da so
slovanski poljedelci ustvarjeni za suž-
nje, Germani pa za njihove gospodar-
je. No, naša pravda je danes dognana
in se je odločilo tako, da je našel
Hitler v morju slovanskih narodov sa-
mo peščico hlapcev in da bodo jedli
Slovani še naprej svoj kruh, svobodni
gospodarji na svoji prostrani zemlji.

Ali bo glad po plodni zemlji vedno
večji? Pred nami se dviga podoba bo-
dočnosti, ki nam govori, da se bodo
plodna tla razširila tudi na kameniti
svet in v puščave. Bodoče poljedel-
stvo ne bo nič več neizogibno nave-
zano na orno zemljo, ampak se bo
razvijalo lahko tudi na neplodnih tleh
povsod tam, kjer je prostora, sonca
in vode. V afriški puščavi Sahari je
na primer dovolj prostora in sonca,
vode pa dobimo lahko iz podzemel-
skih rek in jezer, ki jih je v Sahari
dovolj. Namesto gred si mislimo plit-
ve bazene, napolnjene s peskom, sko-
zi katerega se preceja voda z raztop-
ljenimi hranilnimi snovmi. Pesek pre-
prečuje preveliko izhlapevanje, ob-
enem pa daje koreninam tudi trdno
oporo. Sonca pa je v puščavi mnogo-
krat toliko, da bi imeli lahko tri žetve.

Bilčica

Jaz z bilko sem pripet na tla domačaj
kaj neki me ta modrijan uči!
Naj svet se s tabo vred še bolj
prevrača,
ta moja drobna bilčica drži.
O. Zupančič

Izdajatelj, lastnik in odgovorni urednik listov
dr. Matevž Scharwitsl, Wien XVI, Ottakring-
gersasse 83. — Tiska: »Globus«, Zeitungs-
Druck- und Verlagsanstalt G. m. b. H., Wien I,
Fleischmarkt 3-5.

(Nadaljevanje)